

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní
a pedagogická

Srovnání vybraných přechodových rituálů v křesťanství a judaismu

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7504R269 – Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Autor práce: **Aneta Kaluhová**
Vedoucí práce: PhDr. Ludka Hrabáková, Ph.D.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Aneta Kaluhová
Osobní číslo: P13000567
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Český jazyk a literatura se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: Srovnání vybraných přechodových rituálů v křesťanství a judaismu
Zadávající katedra: Katedra filosofie

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce bude analýza a srovnání vybraných přechodových rituálů v průběhu života v křesťanské a židovské tradici. Pozornost bude zaměřena na jejich psychologický a společenský význam. U vybraných rituálů bude popsán a analyzován jejich průběh a proměny v čase. Studentka bude dílčí části práce pravidelně konzultovat s vedoucí práce a bude se řídit jejími metodickými a organizačními pokyny. Metodou práce bude analýza a srovnávání textových materiálů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

DREXLEROVÁ, A. Já a Ty: o křesťanství, židovství a jejich vzájemných vztazích. 1. vyd. Praha: Společnost křesťanů a Židů, 2007. ISBN 978-80-254-0785-1.

FISHBANE, M. Judaismus: zjevení a tradice. 3. vyd. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-086-9.

GENNEP, A. Přejímové rituály: systematické studium rituálů. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997, 201 s. ISBN 80-710-6178-6.

LAU, J.M. Praktický judaismus. 1. vyd. Praha: P3K, 2012. ISBN 978-80-87343-09-8.

NAVRÁTILOVÁ, A. Narození a smrt v české lidové kultuře. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3.

PAVLINCOVÁ, H. Judaismus křesťanství islám. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9.

SPIEGEL, P. Kdo jsou Židé? 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-97-8.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Ludka Hrabáková, Ph.D.

Katedra filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

15. dubna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Ondřej Lánský, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí bakalářské práce PhDr. Luděce Hrabákové Ph.D. za odborné vedení, vstřícný přístup a cenné rady, které mi při zpracování práce poskytla. Dále bych chtěla poděkovat PaedDr. ICLic. Michalovi Podzimkovi, Th.D., Ph.D. a Mgr. Janovi Novotnému za objasnění mých otázek.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá komparací přechodových rituálů v křesťanské a židovské tradici. Nejprve jsou přechodové rituály obecně charakterizovány a poté je věnována pozornost průběhu vybraných rituálů v judaismu a křesťanství. Důraz je kladen na jejich psychologický a společenský význam. V závěru práce jsou porovnány oba náboženské systémy a jejich tradice.

Klíčová slova:

Rituál, přechodový rituál, judaismus, křesťanství, komparace

Anotation

This bachelor thesis deals with the transitional rituals of the Christian and Jewish traditions. Rituals of pasage are generally characterised and then the attention is given to the course of selected rituals in Judaism and Christianity. Also their psychological and social significance is raised. In the conclusion of thesis both religious systems and their traditions are compared.

Key words:

Ritual, transitional ritual, Judaism, Christianity, comparison

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	8
Úvod.....	9
1 Přechodový rituál jako druh rituálu.....	11
1.1 Obecná charakteristika přechodových rituálů	13
1.1.1 Klasifikace.....	14
1.1.2 Společenská reflexe.....	15
2 Životní mezníky v judaismu.....	17
2.1 Obřady související s narozením a přijetím do společenství	18
2.2 Sňatek.....	21
2.3 Rozvod	24
2.4 Pohřební obřady	25
3 Životní mezníky v křesťanství	28
3.1 Obřady spojené s narozením a přijetím do společenství	29
3.2 Sňatek.....	32
3.3 Rozvod	34
3.4 Pohřební obřady	35
4 Komparace přechodových rituálů	38
4.1 Obřady spojené s narozením a přijetím do společenství	40
4.2 Sňatek a rozvod.....	41
4.3 Pohřební obřady	43
Závěr	45
Seznam použité literatury.....	46

Seznam použitých zkratek

Ex – Druhá kniha Mojžíšova (Exodus)

Gn – První kniha Mojžíšova (Genesis)

Jk – List Jakubův

KKC – Katechismus katolické církve

Mk – Evangelium podle Marka

Mt – Evangelium podle Matouše

Nu – Čtvrtá kniha Mojžíšova (Numeri)

Úvod

Tématem této bakalářské práce je srovnání přechodových rituálů dvou velkých monoteistických náboženství, a to judaismu a křesťanství. Přechodové rituály mají v životě jedince významnou funkci, protože mu poskytují jistotu v době střídajících se životních fází. Prostřednictvím nich přechází jedinec z jedné životní fáze do druhé. Jejich význam stoupá, čím více dané společenství lpí na svých tradicích. V náboženských systémech proto mají velmi důležité místo. Není tedy vhodnější společenství nežli náboženské, u kterého bychom se přechodovými rituály mohli zabývat. Křesťanství a judaismus jsou dva náboženské systémy, které jsou spolu neodmyslitelně spjaty, a proto byly ke komparaci vybrány.

Konkrétně je cílem této práce popsat průběh vybraných přechodových rituálů a upozornit na některé změny, ke kterým u nich během vývoje došlo. Vybrány byly zvyky a tradice spojené s těmito životními etapami: narozením a přijetím do společenství, sňatkem, rozvodem a smrtí. Zároveň by práce měla vyzdvihnout psychologický a společenský význam těchto rituálů.

Práce je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. První kapitola se věnuje nejdříve rituálu obecně a poté se zaměřuje na pro tuto práci zásadní rituál, a to rituál přechodový. Nejdříve je tento typ rituálů všeobecně popsán a následně je uvedena jeho klasifikace amerického antropologa Roberta F. Murphyho. Poslední část této kapitoly je věnována významu těchto rituálů pro jedince i společnost. Vyzdvihována je skutečnost, že prostřednictvím přechodových rituálů může být přechod z jedné životní fáze do druhé prožívat vědomě, což je důležité pro jedince i jeho blízké okolí.

Ve druhé a třetí kapitole jsou nejdříve popsány vybrané náboženské systémy, konkrétně ve druhé kapitole jsou podány obecné informace o judaismu a ve třetí o křesťanství. Tento úvod do jednotlivých náboženství má napomoci lepší orientaci v následujících částech kapitol. Tyto části nás poté metodou deskripce seznamují s rituály, které jsou vázány na výše uvedené důležité životní mezníky. Práce se zaměřuje na jejich průběh, účastníky a na důsledky z nich plynoucí. Přechodové rituály napomáhají převzít novou životní roli i práva a povinnosti, které jsou s ní spjaty.

Poslední kapitolou je komparace nejdříve detailně rozebraných přechodových rituálů, přičemž na začátku je stručně nastíněn vztah těchto dvou náboženských systémů.

Literatury, která se zabývá problematikou těchto dvou náboženských systémů, jejich znaky, historií i typickými rituály, je mnoho. Proto je použitá literatura v této práci pouze zlomkem relevantních publikací. Cílem této práce je poskytnout ucelený výklad o průběhu významných židovských a křesťanských obřadů spojených s životními mezníky věřícího prostřednictvím informací z různých zdrojů.

1 Přechodový rituál jako druh rituálu

Než se zaměříme na pro tuto práci klíčové rituály přechodové, musíme si objasnit, co jsou rituály obecně. Pojem rituál je odvozený z latinského slova *ritus* značícího řád, obřad nebo obyčej¹. Za hlavní znak rituálu můžeme považovat více méně pevně stanovený pořádek jeho jednotlivých fází. Jeho průběh má tedy přesně stanovený řád. Jeho jednotlivé etapy na sebe navazují a jsou také pevně dána pravidla pro chování jeho účastníků. Toto přesné dodržení průběhu má vykonavateli přinést jistotu účinnosti a platnosti daného obřadu.² Dále například Murphy³ uvádí jako důvod přesného dodržování pravidel blízkost posvátnosti. Člověk musí být na tento stav dobře připraven a k tomu mu poslouží přesný řád.

Samo jednání při vykonávání rituálu si nese svůj smysl v sobě samém a nepotřebuje žádného dalšího zdůvodnění jinými, například logickými prostředky. Další důležitou charakteristikou rituálu je jeho silný a nezanedbatelný duchovní náboj, jak bylo uvedeno výše. Tento duchovní náboj přináší prožitek jak tomu, kdo obřad provozuje, tak tomu, kdo se ho účastní.

Pojmu rituál se užívá ve všech kulturou spjatých oblastech. Jmenujme si například národní zvyky, politiku, sport a v neposlední řadě náboženství. Rituál je tedy běžnou součástí všech společností, neexistuje kultura bez rituálů. Nicméně definovat tento pojem v jeho plném rozsahu je velmi těžké. Často se proto v literatuře setkáváme s různými definicemi tohoto termínu. Záleží na tom, z jakého úhlu autor na pojem nahlíží.

Uveďme si nyní alespoň zástupce definic různých pohledů. Například český antropolog Soukup⁴ vidí rituál jako „*symbolicky a normativně standardizovaný způsob chování a soubor obřadných činností, jehož prostřednictvím příslušníci určité skupiny udržují a upevňují hodnoty a normy své kultury.*“ Psychologický slovník⁵ definuje rituál jako „*obřad, sled slov nebo činů, které vedou k uskutečnění daného cíle.*“ A také jako „*vrozené chování, které musí proběhnout v přesném sledu.*“ Další definice nahlíží na rituál z pohledu náboženství. Watts⁶ ho popisuje takto: „*Jedná se*

¹ MALINA, Josef a kol. *Antropologický slovník*, s. 197.

² MURPHY, Robert. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, s. 186.

³ Tamtéž, s. 186.

⁴ SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*, s. 667.

⁵ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník*, s. 511

⁶ WATTS, Alan, *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 13.

o standardizovaný soubor úkonů vymezující kolektivní i individuální náboženské chování.“

Jak už z výše uvedeného vyplývá, rituálů existuje opravdu velké množství. S tím souvisí i existence spousta kritérií, podle kterých je lze rozdělovat. Mezi tato kritéria může patřit například způsob a čas realizace, důvod realizace nebo prostředí, ve kterém jsou rituály realizovány. V literatuře se můžeme setkat s několika klasifikacemi, já jsem pro tuto práci zvolila jednoduché rozdělení Roberta F. Murphyho.

Jako první druh uvádí *rituály situační*. Definuje je jako kolektivní události, které se konají z důvodu nějaké zvláštní potřeby. Nutnou podmínkou těchto rituálů je účast shromáždění a celebrantů, je to jakýsi posvátný rámec daného rituálu.⁷

Dále zmiňuje *rituály výroční*, které se týkají celého společenství. Protože se konají pokaždé přibližně ve stejný čas, poskytují mu jistý řád a stabilitu. Stejně jako si v dnešní době uvědomujeme naši závislost na přírodě a dějích v ní se odehrávajících, jako je například střídání ročních období nebo střídání dne a noci, uvědomovali si tuto skutečnost i lidé v dobách dřívějších. Různým předělům v koloběhu přírody byla věnována velká pozornost, a proto se s nimi pojily různé slavnosti. Nejdůležitější svátky většiny kultur tedy připadaly na dny slunovratu, rovnodennosti nebo úplňku. Jako příklad výročních rituálů můžeme uvést oslavy Vánoc a Velikonoc. Velikonoce jsou například spojené s prvním jarním úplňkem. Významem těchto rituálů je především přerušování monotónního plynutí času. Také je v těchto dobách zvyšována společenská solidarita.⁸

Jako poslední jsou tu *rituály přechodové* neboli *rituály životního cyklu*. Jedná se o početnou skupinu rituálů, které se týkají především jedince jako individua, i když mají často kolektivní povahu.⁹ Již z označení rituály životního cyklu vyplývá, že se jsou vázány na důležité okamžiky v životě člověka, přičemž tyto okamžiky vyzdvihují. Konají se tedy při přechodu jedince z jedné životní fáze do druhé. Jak uvádí Fiona Bowie¹⁰: „Rituálu přechodu se zúčastní každý a společnosti je vymezují různými způsoby.“ Podrobněji se těmto rituálům budeme věnovat dále.

⁷ MURPHY, Robert. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, s. 186.

⁸ Tamtéž, s. 191.

⁹ Tamtéž, s. 187.

¹⁰ BOWIE, Fiona. *Antropologie náboženství: rituál, mytologie, šamanismus, poutnictví*, s. 156.

1.1 Obecná charakteristika přechodových rituálů

„Už jen to, že člověk žije, vyžaduje postupné přecházení z jedné zvláštní společnosti do druhé a od jednoho společenského postavení k druhému - takže se život skládá ze sledu různých etap: narození, společenské dospívání, sňatek, třídní postup, specializace v zaměstnání a smrt, jejichž konce a začátky tvoří celky téhož rázu. A ke každému z těchto celků se vztahují obřady, jejichž cíl je stále týž – nechat jedince přejít od jedné determinované situace k jiné, zrovna tak determinované.“¹¹

Jak naznačuje tato citace, přechodové rituály provází život jedince od narození až do smrti. Právě narozením a smrtí je ohraničen život jedince v tradičních i moderních společnostech. Lidský život je mezi tyto mezníky jakoby pomyslně vklíněn. Alexandra Navrátilová¹² označuje obřady vázané na tyto události za existenciální, protože jako obřady spojené s narozením a smrtí člověka se vztahují k jediným mezníkům jeho života, které jsou absolutní a neodvolatelné.

Kromě těchto dvou událostí jsou však i další životní klíčové události zvýrazněny obřady. Čím více lpí společenství na svých tradicích, tím více jsou tyto události zvýrazněny. Mezi obřadní slavnosti, které jsou spojené s životními změnami a pomocí kterých se člověk dostává do jiné podoby své existence, můžeme řadit křest, obřizku, birmování, svatbu nebo pohřeb. Všem těmto událostem je společné překročení nějakého prahu, ať už toto překročení pouze symbolické či skutečné.

Přechodové rituály jsou často označovány jako rituály iniciační. Toto slovo pochází z latinského *initium*, které znamená počátek. Iniciační obřad je rituálem, který od sebe odděluje dvě životní období člověka.¹³ Někaké období v tomto okamžiku končí a nové začíná. *„Iniciací se rozumí souhrn rituálů a ústních naučení, po kterých následuje zásadní změna náboženského a sociálního statusu osoby.“¹⁴* Iniciaci tedy můžeme chápat jako zasvěcení prováděné společností či skupinou za účelem přijímání jedince za jejího právoplatného člena. S tímto přijetím se také pojí i přijetí hodnot tohoto společenství.

¹¹ GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály*, s. 13.

¹² NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*, s. 16.

¹³ SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*, s. 126 – 129.

¹⁴ ELIADE, Mircea. *Iniciace, rituály, tajné společnosti: mystická zrození*, s. 4.

1.1.1 Klasifikace

Velmi systematicky se rituály zabývá francouzský antropolog Arnold van Gennep.¹⁵ Vymezuje a zdůrazňuje právě kategorii přechodových rituálů. Jak bylo zmíněno výše, mezi typické příklady těchto rituálů patří obřady související s narozením, iniciací, sňatkem a smrtí. Gennep však chápe přechodové rituály mnohem širěji, jako všeobecný strukturující prostředek v lidských společnostech. Zahrnuje do nich prakticky každé chování, ať už náboženské či světské, které vykazovalo tento trojfázový model *odloučení – pomezí - opětovné začlenění*. Průběh rituálu se podle něho tedy skládá ze tří po sobě jdoucích fází.

Během první fáze dochází k oddělení jedince od předchozího stavu. Tato etapa se vyznačuje rituály, které symbolizují oddělení, vytržení jedince z dřívějšího pevného místa ve společenské struktuře nebo ze souboru kulturních postavení.

Druhá fáze je zvláštním časovým úsekem, kdy se jedinec nebo společnost nacházejí na hranici mezi dvěma stavy. V pojetí Victora Turnera¹⁶, který na Gennepovo dílo navázal a rozvinul teorii právě o prostřední - *liminální fázi*, jsou v této části rituálu potlačeny všechny zažité struktury a účastník se ocitá v antistruktuře. Rysy člověka na prahu jsou nejasné, protože toto postavení a tato osoba vypadávají se sítě klasifikací, které za normálních okolností umísťují jedince v kulturním prostoru. Bytost se tedy nachází v oblasti, která nemá žádné atributy předcházejícího ani nastávajícího stavu.

Ve třetí fázi pak dochází k přijetí jedince do nové skupiny a subjekt rituálu se opět nachází v relativně klidném stavu. Má nová práva a povinnosti, které souvisejí s jeho novou sociální příslušností.

Gennep ovšem dodává, že sice teoretické schéma přechodového rituálu obsahuje tyto tři fáze, ale v praxi nebývají tyto etapy v témže souboru obřadu stejně důležité ani propracované. Například odlučovací rituály jsou více rozvinuté u pohřebních obřadů, slučovací u obřadů svatebních a pomezí rituály mohou mít význam například při zásnubách.¹⁷

Pro lepší pochopení předcházejícího trojfázového modelu si uvedeme příklad na události, kdy dochází ke změně společenské kategorie již ve zralém věku. Tento věk se vyznačuje potřebou založit rodinu a právě na začátku této životní etapy bývá svatba. Na tradičních krocích při zakládání manželství si tedy předvedeme jednotlivé tři etapy.

¹⁵ GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály*, s. 49.

¹⁶ TURNER, Victor. *Průběh rituálu*, s. 96.

¹⁷ GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály*, s. 19.

První fází je rituál oddělení, který zde představuje zasnoubení, rituál přechodu představuje opuštění domu a vlastní svatební obřad, rituál začlenění reprezentuje založení nového domova.

Je třeba dodat, že ne všechny rituály během svatby souvisí s pomyslným přechodem. Většinou mají tyto rituály zajistit plodnost, jako například házení rýže na novomanžele, nebo mají mít ochrannou funkci. Ne všechny rituály vyskytující se při svatbě jsou tedy přechodové a stejně je tomu i u různých rituálů spojených s narozením, iniciací či jinými událostmi. Jedná se o rituály, které mají svůj zvláštní cíl a existují většinou právě vedle rituálů přechodových.

1.1.2 Společenská reflexe

Pomocí rituálů se člověk od pradávna osvobozoval od existenčního strachu. Ve světě plném změn, nejistot a nebezpečí zprostředkovávaly a i dnes zprostředkovávají rituály pocit sounáležitosti s ostatními lidmi a pocit bezpečí. Svou archetypální podstatou dávají životu přirozenou srozumitelnou strukturu.

Právě přechodové rituály mají pro člověka zvlášť mimořádný význam. Jakákoliv změna v postavení člověka, ať už je normální součástí stárnutí, či nikoliv, je obdobím nejistoty pro toho, kdo změnou prochází i pro lidi v jeho okolí. Přechodové rituály pomáhají člověku projít vývojově závažnými situacemi, udávají mu pomyslný návod, jak se má do nového postavení dostat. Pro jedince i celou společnost tak představují jistotu.

Jak už bylo zmíněno, výsledkem přechodového rituálu je získání nové role. Je však podstatné zdůraznit, že tyto rituály nám poskytují možnost tuto změnu společenské role prožít vědomě. To je důležité zejména pro její přijetí a z toho poté vyplývající převzetí zodpovědnosti, která s ní souvisí. V případě absence přechodového rituálu si člověk nemusí uvědomovat životní fázi, ve které se nachází, což může být pro jeho psychiku problematické. Toto fázování života tedy zabraňuje dezorientaci člověka. Jedinec se na tyto rituály může těšit a později na ně vzpomínat.

Důležitou součástí těchto rituálů je přítomnost lidí z okolí jedince. Toto shromáždění je důležité nejen kvůli psychické podpoře jedince. Podstatnější je, že je pozornost těchto lidí soustředěna na jednotlivce, protože jak uvádí Turner¹⁸: „Tyto

¹⁸ TURNER, Victor. *Průběh rituálu*, s. 161.

obřady se konají, aby vstúpily důležitost jednotlivce všem žijícím členům společenství.“ Na tomto místě bychom měli zmínit myšlenku Arnolda van Gennepa¹⁹, že podstatný je první rituál svého druhu, je mu obvykle přisuzovaná větší pozornost společenství. Narození prvního dítěte se často vyznačuje složitějšími rituály než při narozeních dalších dětí. První manželství má sklon být velkolepější událostí než druhé a případně další.

V životě společenství mají tedy přechodové rituály nezastupitelnou funkci. Asi nejdůležitější místo zastávají ve společenství náboženském. Jsou v něm nositeli tradice. Když se hovoří o rozdílnostech mezi církvemi a náboženskými skupinami, hovoří se o jejich rozdílných názorech a přístupech k životu, ale také o rozdílech v jejich bohoslužbách a obřadech. Další části této práce se budou zabývat porovnáním obřadů dvou náboženství, a to judaismu a křesťanství. Konkrétně se zaměříme na obřady spojené s narozením, iniciací, sňatkem a smrtí, tedy na čtyři již výše zmiňované důležité přechody v životě věřícího člověka.

¹⁹ GENNEP, Arnold van. *Přechodové rituály*, s. 161 -164.

2 Životní mezníky v judaismu

Judaismus se řadí mezi monoteistická náboženství a je považován za nejstarší monoteistické náboženství vůbec. Jeho vznik datujeme přibližně kolem 13. století př. n. l., kdy podle biblického textu obdržel Mojžíš na hoře Sinaj od Hospodina Desatero přikázání zapsaných na kamenných deskách. „*Hospodin Mojžíšovi řekl: „Vystup ke mně na horu a zůstaň tam. Dám ti kamenné desky – zákon a přikázání – které jsem napsal k jejich vyučování“*“ (Ex 24, 12) Tato událost je pro judaismus klíčová, došlo k uzavření smlouvy mezi Bohem a vyvoleným lidem Izraele, přičemž Izraelité začali být povinováni dodržovat boží příkazy - Tóru.

Jak bylo uvedeno výše, pramenem a základem židovské tradice je posvátná kniha Tóra. Tóra, doslova učení, zahrnuje soubor tradičních etických a rituálních pravidel, kterými se život Židů řídí. Jak uvádí Fishbane²⁰: „*Učení a příkazy Tóry ovlivňují naprosto všechno: jídlo, osobní vztahy, práci a mnoho jiných věcí.*“ Dalším návodem k praktickému náboženskému životu Židů je Talmud, který je též nazýván ústní Tóra. Ústní Tóra vykládá a rozvíjí Tóru psanou. Snaží se dané předpisy vysvětlit a rozvíjet v průběhu měnící se doby. Talmud má dva díly – *Mišnu* a *Gemaru*. *Mišna* pojednává o zemědělských a svátečních předpisech, o etických zásadách, o předpisech týkajících se svatby a rozvodu, o zákonu rituální čistoty a dalších. V *Gemare* jsou popsány příklady a diskuze moudrých v průběhu několika staletí.

Kromě Tóry však není v judaismu žádná ústřední autorita, proto jednotlivá pravidla mohou být ve své aktuální aplikaci různě pozměněny místními zvyky a tradicemi. Židé totiž většinu času tráví rozptýleni v mnoha zemích. Některé lokální zvyky se mohou stát právoplatnou součástí halachického²¹ systému, který platí pro určitou obec, nebo se dokonce můžou stát univerzálně platnou normou.²²

Musíme zmínit také fakt, že se judaismus během let rozdělil do několika směrů. Pokračovatelé tradičního judaismu jsou označováni jako *ortodoxní*, ani je však nelze považovat za soudržnou skupinu. Můžeme je dále rozdělit na *tradicionalisty*, kteří se vyhýbají integraci do moderní společnosti, a postoj *moderní ortodoxie*, která se

²⁰ FISHBANE, Michael. *Judaismus: zjevení a tradice*, s. 26.

²¹ Halacha je celkový souhrn židovského náboženského práva, včetně biblického práva (613 přikázání) a pozdějšího talmudského a rabínského práva, jakož i zvyků a tradic.

²² LYČKA, Milan. Smrt a umírání v judaismu. In: *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 79.

při zachování podstatných prvků integraci nebrání.²³ Dalšími proudy jsou *reformní* a *konzervativní judaismus*.

Protože je každodenní život Židů prostoupen plněním předepsaných povinností, můžeme konstatovat, že ústředním bodem židovského kultu je především domov. Místem a zároveň symbolem veřejného života židovského společenství je synagoga. Za nejdůležitější část synagogy považujeme svatostánek, kde je uložena Tóra, tedy „v něm se uchovává to nejcennější, co synagoga má.“²⁴ Tento svatostánek je umístěn u východní stěny stavby. K předčítání Tóry pak slouží vyvýšené místo uprostřed sálu či v novějších synagogách před svatostánkem.

2.1 Obřady související s narozením a přijetím do společenství

Narození je přirozeně první významný okamžik v životě člověka. V judaismu platí, že dítě, které na svět přivede židovská matka, je dítětem židovství. Tuto příslušnost rozený Žid nikdy neztratí a nemůže ji ani odmítnout. Jak uvádí Spiegel²⁵: „*Jestliže člověk přišel na svět jako Žid, zůstane jím provždy.*“

Osmý den života novorozence mužského pohlaví přichází rituál obřízky. Prostřednictvím obřízky je chlapec přijat do Abrahamova svazku. Je to tedy viditelné znamení svazku mezi Abrahamem a Bohem, který byl mezi nimi uzavřen a každý akt obřízky je vlastně oslavou pokračování svazku s Bohem v příští generaci. „*Toto je má smlouva s vámi a s tvým budoucím semenem, toto budete zachovávat: každý, kdo je u vás mužského pohlaví, bude obřezán. Obřezete předkožku svého údu a to vám bude znamením smlouvy, kterou máte se mnou.*“ (Gn 17, 10-11) Podstatou této ceremonie je myšlenka podrobení tělesnosti morálnímu zákonu a usměrnění pudovosti k plnění příkazu obnovování života.²⁶

Jak bylo uvedeno, obřízka se obvykle koná osmý den po narození chlapce. Nejprve však musí lékař potvrdit, že je dítě zdravé a tento zákrok ho zdravotně neohrozí. V případě možnosti ohrožení zdraví novorozence se obřízka odkládá. Odložená obřízka se však nemá konat o šabatu či jiném svátku.

²³ LYČKA, Milan. Smrt a umírání v judaismu. In: *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 83.

²⁴ PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. Židovské tradice a zvyky. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 115.

²⁵ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* s. 28.

²⁶ DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*, s. 167.

Zaměříme se nyní na samotný obřad, na jeho průběh a jemu přítomné osoby. Dítě při obřízce leží na kolenou kmotra. Být kmotrem je výsadou starších příbuzných, nejčastěji jím bývá dědeček chlapce. Samotný akt obřízky vykonává rituální obřezávač neboli *mohel*. U obřízky bývá obvykle přítomný i otec dítěte, ale on sám může provést obřízku pouze v případě, kdy bude mít osvojené teoretické i praktické znalosti. Oprávněným vykonat obřízku musí otce shledat i odpovědné úřady. Většinou tedy tento akt, amputování předkožky překrývající žalud penisu, vykonává jiný věřící muž s příslušnými rituálními a lékařskými znalostmi.

Jakmile je obřízka hotova, pronese obřezávač chválu Bohu a požehnání dítěti. Následně získává chlapec hebrejské jméno, kterým bude jednou vyvolán ke čtení Tóry. Toto jméno je v budoucnu také vyryto na jeho náhrobním kameni. V aškenázské oblasti (střední a východní Evropa) je zvykem dávat chlapci jméno po některém zesnulém příbuzném. Židé přikládají pojmenování člověka značnou důležitost, protože jméno je od biblických dob součástí duše. Po této události přichází na řadu hostina, během které se pronášejí proslovy a přípitky.²⁷

V případě novorozence ženského pohlaví se hebrejské jméno přiděluje v synagoze při nejbližší šabatové²⁸ bohoslužbě, kdy je otec vyvolán, aby četl z Tóry. Z toho tedy vyplývá, že děvče hebrejské jméno získává dříve než chlapec.²⁹

Dalšími obřady, které se konají po narození chlapců, jsou vykoupení prvorozeného syna a postřížiny. Vykoupení prvorozeného syna se koná jednatřicátý den po narození. Podmínkou obřadu není obřezání chlapce. Za důležité se však považuje to, aby chlapec přišel na svět přirozeným porodem, tedy aby došlo k otevření matčina lůna. „*Vše, co otvírá kterékoli lůno, jak z lidí, tak ze zvířat, se přináší Hospodinu a případně tobě. Prvorozené z lidí však musíš nechat vyplatit; rovněž tak prvorozené z nečistých zvířat.*“ (Nu 18, 15) Například v případě porodu císařským řezem se k dítěti nevztahují výsady ani povinnosti prvorozeného.³⁰ Při obřadu vykoupí otec svého syna s pomocí libovolného připraveného *kohena*. Otec dá *kohenovi* požadovaný obnos a *kohen* poté pronese příslušné požehnání. Tato povinnost, kterou ukládá Tóra, musí doprovázena

²⁷ FISHBANE, Michael. *Judaismus: zjevení a tradice*, s. 127.

²⁸ Šabat začíná pátečním večerem, kdy se oslavuje Boží stvoření, pokračuje sobotní ranní bohoslužbou, kdy se oslavuje Boží zjevení a končí sobotním večerem, kdy se oslavuje Boží vykoupení.

²⁹ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?*, s. 30.

³⁰ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 21.

hostinou, při které po vykoupení *kohen* vede společnou modlitbu.³¹ Při obřadu postřižiny, který se koná ve třech letech dítěte, jsou chlapci poprvé stříhány vlasy.

Dětství židovského chlapce je dovršeno ve třinácti letech, kdy je přijat do náboženského společenství jako jeho plnoprávný člen slavnostním obřadem zvaným *bar micva*. Konkrétně je tento obřad konán první šabat poté, co chlapec dosáhl věku třinácti let. Při tomto obřadu dostane chlapec poprvé modlitební plášť neboli *talit*. Tento plášť oblékají muži při modlitbě. Mohou ho nosit pouze přehozený přes ramena nebo si jím pokrýt i hlavu. Také si připne takzvaný *tfilin*, tedy modlitební řemínky. Tyto řemínky jsou tvořeny dvěma krabičkami, ve kterých se nachází svitky s pasážemi Tóry a obě jsou připevněné na černém koženém řemínku. Vyvrcholením *bar micva* je chvíle, kdy je již mladý muž vyzván, aby přečetl kapitolu z Tóry.³²

Od tohoto okamžiku je mladý muž plně zodpovědný za své činy před Bohem a zodpovídá za své dodržování přikázání. Spiegel³³ uvádí: „*Život začne být tvrdší, micva od nynějška požaduje konečně i od něho plné nasazení.*“ Důsledkem náboženské dospělosti je však kromě plnění náboženských povinností také příprava na manželství. Chlapec by měl od této události omezit pobyt ve společnosti žen a měl by si přestat hrát nejen s děvčaty, ale jako dítě vůbec.³⁴

Vstup dívky do náboženské dospělosti se uskutečňuje o rok dříve než u chlapců, tedy ve dvanácti letech. Obřady spojené s náboženskou dospělostí dívek se nazývají *bat micva*, což hebrejsky znamená, že se dívka stane dcerou božího přikázání. Tento obřad vznikl až v pozdější době jako obdoba *bar micva*. Postrádá však pevnou podobu, míra začlenění obřadu do tradiční bohoslužby závisí na konkrétní komunitě. Některé skupiny umožňují stejný obřad pro dívky jako pro chlapce, jiné například dovolují jen určitou rituální úlohu děvčat při večerní bohoslužbě.

Dívka je od této chvíle v úplnosti zasvěcena do toho, jak udržovat rituálně bezchybný domov a celkově musí plnit všechna přikázání, která pro ženu platí.³⁵

³¹ DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*, s. 185.

³² DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 97.

³³ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* s. 31.

³⁴ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 65.

³⁵ FISHBANE, Michael. *Judaismus: zjevení a tradice*, s. 128.

2.2 Sňatek

Protože v judaismu není nic zásadnějšího než založení rodiny a domova, představuje svatba významný moment osobního i sociálního přechodu. Muž a žena se zapojují do společnosti jako produktivní členové a plní jedno z přikázání Tóry. V Tóře je také na několika místech zmiňováno, že život bez partnera není životem plnohodnotným, že člověk plně dozraje teprve uzavřením manželství. „*Hospodin Bůh také řekl: „Není dobré, aby člověk byl sám; opatřím mu rovnocennou oporu.“ Hospodin Bůh tedy na Adama přivedl hluboký spánek. Když usnul, vzal jedno z jeho žebér a zaplnil to místo tělem. Z onoho žebra, které vzal z Adama, pak Hospodin Bůh vytvořil ženu a přivedl ji k Adamovi.*“ (Gn 2, 18, 21-22)

Žena a manželství se tedy v judaismu těší velké úctě a nacházejí chválu na mnoha místech hebrejské Bible. Pavlát³⁶ uvádí: „*Židovské manželství spočívá na vzájemné důvěře a dohodě.*“ Můžeme usuzovat, že právě tuto myšlenku vyjadřuje svatební smlouva zvaná *ketuba*, jejíž sepsání předchází uzavření manželství. Tato smlouva obsahuje především příslib manžela, že se ke své ženě bude chovat s úctou a že ji nikdy nenechá bez prostředků. Svatební smlouva rovněž zabezpečuje hmotné zajištění ženy pro případ ovdovění či rozvodu.³⁷

Než se zaměříme na průběh samotného obřadu, je vhodné uvést výčet možností, kdy se konat nemůže. Nejdříve se zaměříme na osoby, které nemohou být obřadem spojeny. Judaismus zakazuje sňatky mezi příbuznými, přičemž je takové spojení považováno za incestní. Muž si tedy nesmí vzít matku, dceru, sestru, vnučku ani tetu. Také se nemůže oženit s vdovou po pokrevních příbuzných, výjimkou jsou však *levirátní sňatky*, kdy si muž na základě biblického příkazu bere ženu svého zesnulého bratra. Svatba není povolena ani příbuzným z druhého stupně. Dále nemůže být muž spojen s ženou jiného muže, pokud nebyla rozvedena podle židovského zákona.³⁸ O tomto zákonu se dále zmíníme níže.

Nyní se zaměříme na nevhodné dny, tedy na dny v židovském roce, kdy se svatba konat nemá. Za nevhodné jsou považovány *šabat* a svátky. Nevhodnost svátečních dnů ke konání této ceremonie je zdůvodňována tak, že by se radost ze svátku neměla mísit s radostí ze svatebního obřadu. Ve dnech národního smutku se nemůže konat žádná

³⁶ PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. Židovské tradice a zvyky. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 133.

³⁷ Tamtéž, s. 133.

³⁸ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 96.

soukromá slavnost, tedy ani svatba.³⁹ Dále je to období mezi svátky *Pesach* a *Šavu'ot*. Naopak jako vhodné jsou považovány úterý a neděle.

Nyní již můžeme obrátit pozornost k samotnému obřadu. Nejdříve je vhodné upozornit na jeho jistý vývoj. Židovská svatba se skládá ze dvou částí, a to zasnub a svatby, přičemž původně svatbě předcházelo asi roční zaslíbení. Funkce tohoto období zasnoubení vyvstala ze sociálních podmínek a jeho podoba byla velmi odlišná od té dnešní. Když úvodní setkání obou rodin vyústilo v oboustrannou dohodu, mladý pár byl zasnouben. Tomuto obřadu museli být přítomni svědkové. Doba zasnoubení byla zmiňovaný rok, ale někdy dokonce déle. Tato doba byla věnována dokončování všech svatebních příprav. Ve středověku se však obojí spojilo a v současném židovském svatebním obřadu se slaví dohromady.⁴⁰

Bývá zvykem, že se týden před svatbou ženich s nevěstou nevidí. Spiegel⁴¹ toto odloučení zdůvodňuje takto: „*Muž i žena se mají hluboce soustředit na nastávající významný den, musejí se rozloučit se svobodným stavem a uvědomit si, že činí velmi zásadní krok.*“ Protože manželský svazek představuje pro nevěstu i ženicha nový začátek života, tak by svatebnímu obřadu mělo předcházet také jejich postění. Ze stejného důvodu by mělo dojít před svatbou i k navštívení rituální koupele, která poslouží k rituálnímu a duchovnímu očištění.⁴²

Samotná svatba se nemusí konat v již zmiňované synagoze. Nejdůležitější podmínkou je přítomnost svatebního baldachýnu neboli *chupy*, pod kterým jsou snoubenci oddáni. Tento baldachýn symbolizuje budoucí domov manželů.⁴³ Jako první se pod něj dostaví ženich, kterého doprovází jeho otec a budoucí tchán, v neortodoxních komunitách ho většinou doprovázejí rodiče. Následně přichází nevěsta s doprovodem matky a budoucí tchýně. Stejně jako u ženicha jsou jejím doprovodem v neortodoxních komunitách obvykle rodiče. Jistou podmínkou pro doprovod je vlastní zkušenost se svatbou, tedy je to předpoklad chápání vážnosti situace.

Nevěsta bývá nejčastěji oblečena v dobových bílých šatech a její tvář by měla být zahalena závojem. Tradice závoje má svůj původ již u pramatky Rebeky, která se zahalila závojem, když jí šel vstříc její budoucí manžel Izák. Každá nevěsta zahalená

³⁹ DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*, s. 199.

⁴⁰ FISHBANE, Michael. *Judaismus: zjevení a tradice*, s. 129

⁴¹ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* s. 33.

⁴² Tamtéž, s. 33.

⁴³ PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. Židovské tradice a zvyky. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 133.

závojem ji tak následuje. Další jeho symbolika může být různá. Například zahalení obličej nevěsty, tedy její vnější krásy, může symbolizovat zájem ženicha o její vnitřní krásu. Naopak dalším možným vysvětlením je rozhodnutí nevěsty nepodívat se už na jiného muže.⁴⁴

První část obřadu čili zasnoubení začíná tím, že nevěsta sedmkrát obejde ženicha. Toto konání Bugel⁴⁵ zdůvodňuje například symbolikou vytvoření ochranné zdi kolem ženicha, do které následně vstoupí pouze nevěsta. S tím souvisí i druhý možný výklad, tedy že nevěsta kroužením naznačuje nový domov. Sám kruh je často považován za symbol ucelenosti a plnosti. V dnešní době se však můžeme setkat i s pozměňováním tohoto zvyku. Jednou z inovativních podob je obcházení vzájemné, kdy nevěsta obchází po směr hodinových ručiček a ženich naopak.

Původně bylo nejdůležitějším aktem předání daru nevěstě, kterým v dnešní době bývá nejčastěji prsten, přičemž tomuto dění museli být přítomni dva svědci. V průběhu let se tento rituál rozvinul. Nejdříve je tu požehnání. Dále snoubenci okusí první pohár vína ve společném svazku. Až nakonec muž navleče nevěstě prsten na ukazováček a celé zasnoubení se tímto stává právoplatným.⁴⁶ K zasnubnímu prstenu je však ještě nutné dodat, že by neměl být zdoben kameny, v některých obcích bylo dokonce zvykem půjčovat si od synagogy k obřadu zvláštní prsten s miniaturním domečkem.⁴⁷ Tento domeček měl symbolizovat nový domov a rodinu.⁴⁸

Po zasnubách se veřejně předčítá výše zmíněná svatební smlouva. Tím je od sebe časově oddělena ceremonie zasnub a samotné uzavření manželství. Přestávka může být také vyplněna zpěvem žalmů.⁴⁹

Následuje druhá část obřadu - sňatek, při kterém snoubenci společně vypijí druhý pohár vína a naslouchají sedmi rabínovým svatebním požehnáním. Na závěr ženich rozbije skleněný pohár. Tímto rozbitím se plní nejen příkaz z Talmudu, aby člověk ani v šťastnou chvíli svatby nezapomínal na vážnost tohoto obřadu, ale zároveň mají střepy z poháru připomínat zničený jeruzalémský chrám.⁵⁰

⁴⁴ BUGEL, Walerian. *Obřady manželství v různých liturgických tradicích*, s. 20.

⁴⁵ Tamtéž, s. 22.

⁴⁶ Tamtéž, s. 24.

⁴⁷ PUTÍK, Alexandr, KOSÁKOVÁ a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh času*, s. 53

⁴⁸ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 112.

⁴⁹ DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*, s. 208.

⁵⁰ PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 134.

Po svatebním obřadu následuje slavnostní hostina. Při tradičních hostinách se o zábavu svatebčanů staral obvykle šprýmař. Ke zvyklostem při hostině patřilo také ženichovo kázání na různá témata z Talmudu. Ženich za toto kázání dostával dar, což býval obvykle cínový talíř s rytým dedikačním nápisem. Mezi další předávané dary patřily náboženské předměty a různé kultovní předměty. I nevěsta dostávala dary, i když se jí často předávaly již týden před svatbou. Nejčastěji se jednalo o dary do výbavy domácnosti nebo různé kultovní předměty.⁵¹

2.3 Rozvod

*„Tóra zná a schvaluje rozvod manželství, i když nerada.“*⁵² Protože manželství bylo uzavřené podle židovského zákona, musí být podle něho také rozvedeno. Biblické právo uvádí dvě okolnosti, za kterých je rozvod nepřipustný. První je, když muž křivě obviní dívku, kterou si vzal, že nebyla panna. Druhým případem je, když muž znásilnil nezasnoubenou pannu, poté má povinnost si ji vzít a nerozvést se s ní.⁵³

Podle tohoto biblického práva se rozvod může uskutečnit po splnění třech podmínek. Na celý průběh rozvodu musí dohlížet rabínský soudní dvůr. Nejdříve sepiše písař za přítomnosti dvou svědků rozvodový list.⁵⁴ Tento rozvodový list musí splňovat stanovená obsahová a formální kritéria. Musí obsahovat jména stran, dvou svědků a přesné označení doby a místa jednání.⁵⁵ Pokud nelze zajistit vhodné svědky, mohou být zastoupeni členy rabínského dvora. Tímto sepsáním je splněna první podmínka. Druhou podmínkou je předání tohoto rozvodového listu manželce. Třetím krokem je opuštění manželky manželova domu.⁵⁶

Je nutné podotknout, že biblické právo znevýhodňuje ženu, protože ona rozvod navrhnout nemůže. Právo rozvodu vyplývá z biblického pojetí manželství, tedy že manželství je uzavřeno, když si muž bere ženu a ona s tím souhlasí. V případě rozvodu se tedy muž musí vzdát toho, co si předtím vzal. Časem se postavení ženy při rozvodu zlepšilo zavedením nutného souhlasu ženy s rozvodem. V dnešní době může také

⁵¹ PUTÍK, Alexandr, KOSÁKOVÁ a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh času*, s. 55.

⁵² DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*, s. 227.

⁵³ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 124.

⁵⁴ Tamtéž, s. 125.

⁵⁵ PUTÍK, Alexandr, KOSÁKOVÁ a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh času*, s. 55.

⁵⁶ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 125.

rabínský soud v určitých případech nařídí manželovi, aby se rozvedl. Některé reformní obce uznávají i civilní rozvod.⁵⁷

2.4 Pohřební obřady

Posledním mezním okamžikem v životě člověka je smrt, která představuje pro jedince i jeho okolí konečnou změnu statutu. Židé však věří, že smrt není absolutním koncem života, ale pouze přechodem do jiné formy. I tato životní událost a veškeré úkony s ní spojené opět určeny ustálenými zvyklostmi tohoto náboženství.

*Judaismus učí, že v nemoci a smrti nesmí být člověk opuštěn.*⁵⁸ Návštěva nemocných a účast na pohřbu patří mezi základní náboženské povinnosti. I když jsou tyto povinnosti pro každého Žida závazné, tradiční institucí, která se stará o duchovní potřeby nemocného či umírajícího, je pohřební bratrstvo – *chevra kadiša*. Členové bratrstva poskytují nemocnému a jeho blízkým jak praktickou pomoc, tak duchovní útěchu. Být členem tohoto zbožného společenství se vždy považovalo za poctu.⁵⁹

Před smrtí by měl mít umírající možnost vyjádřit lítost nad svými hříchy. Než opustí tento svět, měl by se také pomodlit. Nestane se tak samozřejmě vždy, ale tento ideální případ ukazuje, že se má židovský umírající na smrt připravovat při plném vědomí.⁶⁰

Samotnému pohřbu předchází připravení těla, přičemž nejdůležitějším aktem je rituální očištění, což znamená omytí těla vodou a také odstranění veškerých nečistot. Při tomto mytí platí zásada, že mytí mužů přísluší mužům a očista žen ženám.⁶¹ Nosek a Damohorská⁶² uvádějí dva důvody tohoto rituálu. První je, že tělo člověka bylo omyto po narození, a proto musí být omyto i tělo zesnulého, který se navrácí k Bohu. Druhý důvod této praxe je napodobování židovských kněží, kteří se před obléčením bílých šatů a vykonání chrámové bohoslužby důkladně očistili. Po omytí a usušení je tělo oblečeno, přičemž by měly mít všechny součásti oděvu bílou barvu. Muž je oblečen do bílého

⁵⁷ NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 127.

⁵⁸ PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. *Židovské tradice a zvyky*. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 135.

⁵⁹ PUTÍK, Alexandr, KOSÁKOVÁ a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh času*, s. 64.

⁶⁰ LYČKA, Milan. Smrt a umírání v judaismu. In: *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 89.

⁶¹ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* s. 37.

⁶² NOSEK, Bedřich a DAMOHORSKÁ, Pavla. *Židovské tradice a zvyky*, s. 138

rubáše a po uložení do rakve je jeho tělo přikryto modlitební šálou, která má být zbavena třásní a ozdob.⁶³

Samotná rakev nemá být také zdobená, na poslední cestě má jednoduchá dřevěná rakev stačit. Dovnitř se nesmí vkládat ani žádné květiny a cennosti. Tato prostota v židovských pohřebních zvyklostech vychází z přesvědčení, že před Bohem jsme si všichni rovni. Rozdíl mezi chudými a bohatými nemá být patrný ani z oblečení, ani z rakve.⁶⁴ Pokud je to možné v diaspoře se do rakve má přidat pytlíček s hlínou ze země z Izraele.

Tóra přísně vyžaduje pohřeb do země. Jiné zacházení s tělem je považováno za znesvěcení mrtvých. Okrajově zde však zmiňme, že v průběhu dvacátého století získal pohřeb žehem v neortodoxní komunitě na popularitě. Pohřeb se má uskutečnit co nejdříve, nejlépe tentýž den nebo den následující.

První část obřadu se koná v obřadní síni hřbitova, zde se tělo připraví a vydává se na poslední cestu. Rakev je nesena na hřbitov, pokud se jedná o významnou osobu, může být cesta uzpůsobena tak, aby byla míjena synagoga, ve které je poté pronesena smuteční řeč. Pokud tomuto tak není, je smuteční řeč pronesena až na hřbitově nad hrobem.⁶⁵ Správné pořadí smutečního průvodu je takovéto. Před rakví má jít hodnostář bratrstva a za ním nejbližší příbuzní zemřelého. Za rakví jde dále představenstvo pohřebního bratrstva, rabín a další smuteční hosté. Když je rakev spuštěna, pronáší rabín krátkou modlitbu a poté každý z přítomných hodí na rakev tři lopatky hlíny.⁶⁶

Během pochodu i před ním, ale zejména při samotném pohřbívání jsou recitovány žalmy. Po zaházení hrobu je odříkána modlitba za mrtvé, která se nazývá Kadiš.

Nyní bychom se zaměřili na období smutku, které je u Židů rozděleno na stadia, přičemž toto rozdělení má vystihovat stav duše pozůstalých.⁶⁷ Toto truchlení se vztahuje především na nejbližší okolí zesnulého, za které považujeme rodiče, sourozence, děti a manžela či manželku. Nejintenzivnějšímu období zármutku odpovídá

⁶³PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. Židovské tradice a zvyky. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 136.

⁶⁴ SPIEGEL, Paul. *Kdo jsou Židé?* s. 37.

⁶⁵ LYČKA, Milan. Smrt a umírání v judaismu. In: *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 90.

⁶⁶ PUTÍK, Alexandr, KOSÁKOVÁ a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh času*, s. 70.

⁶⁷ PUTÍK, Alexandr, PAVLÁT, Leo a FIEDLER, Jiří. Židovské tradice a zvyky. In: *Židé: dějiny a kultura*, s. 136.

doba do pohřbu a sedm následujících dní. Doba do pohřbu se nazývá *aninut*. Fáze po pohřbu se nazývá *šiva*, což hebrejsky znamená sedm. Po ní následuje dalších třicet dní smutku, takzvaný *šlošim*, v tomto čase se pozůstalí pomalu navrací zpět k povinnostem života, ale zdržují se oslav.⁶⁸ Délka období se liší podle toho, zda zemřel některý příbuzný (30 dní) neb rodič (12 měsíců). Právě rok se někdy čeká se vztyčením náhrobního kamene, protože tento kámen je chápán jako připomenutí zesnulého a pokud by byl vztyčen dříve, mohlo by to znamenat mizení dotyčného ze vzpomínek.

Následně je vzpomínce na zesnulého věnován zejména výroční den úmrtí, ale i některé další dny v židovském kalendáři. Tyto pravidelné vzpomínky mají za následek neodříznutí zemřelého od společenství. Předkové se také připomínají jmény danými nově narozeným dětem.⁶⁹ Fishbane⁷⁰ uvádí toto shrnutí: „*Památka předků a pronásledování tedy představuje výraznou dominantu židovského života a po celý rok prostupuje židovské vědomí.*“

⁶⁸FISHBANE, Michael. *Judaismus: zjevení a tradice*, s. 132.

⁶⁹Tamtéž, s. 132.

⁷⁰Tamtéž, s. 133.

3 Životní mezníky v křesťanství

Křesťanství, které považujeme za nejrozšířenější náboženství světa, vzniká jako odnož judaismu v 1. století n. l. v Palestině, dále se jeho vznikem budeme zabývat níže. Křesťanství je v dnešní době územně nejrozšířenější, ale prvenství má také v počtu vyznavačů, jejichž počet se odhaduje až na jednu třetinu světové populace.⁷¹

Toto náboženství můžeme nejlépe definovat takto: „*Je to náboženství lidí, kteří věří v Ježíše Krista jako Spasitele světa.*“⁷² Právě Ježíš Kristus s křížem bývá také nejčastěji považován za symbol tohoto náboženství. Pro život křesťana je důležitá víra v možnost odpuštění hříchů a osobní spásy, přičemž je tato spása možná nikoli striktním dodržováním zákona, ale cesta k ní vede skrze víru v Ježíše.⁷³ Většina důležitých událostí v životě křesťana odkazuje právě na něho. Svými životy se ho křesťané snaží následovat. O životě Ježíše se dozvídáme ze čtyř evangelií, která jsou součástí Nového zákona. Uvádí se, že tyto novozákonní spisy vznikaly až v pozdější době, konkrétně je uváděna doba třiceti až padesáti let po jeho smrti. Z toho vyplývá nedostatek informací o něm. O jeho životě se však podrobněji budeme zmiňovat v následující kapitole, kde bude vyzdvihnut jako klíčová osoba ve vztahu judaismu a křesťanství.

Nový zákon potom spolu se Starým tvoří posvátné texty pro toto náboženství, tedy Bibli. Nový zákon je specificky křesťanskou záležitostí, kdežto Starý zákon je dílem judaistické tradice. Tento vztah bude dále upřesněn v následující kapitole. Protože křesťané i Židé věří, že skrze text Bible k nim promlouvá sám Bůh, můžeme se setkat i s názvem Boží slovo. Důležité je také zmínit, že toto náboženství je monoteistické, křesťané věří v jednoho Boha. Bůh je zde však vnímán jako jednota božství (přirozenost) ve třech osobách. Uvedme si přesný pohled katolické církve. *Uctívají jednoho Boha v Trojici a Trojici v jednotě, aniž by směšovali osoby či rozlučovali podstatu: jiná je totiž osoba Otce, jiná Syna, jiná Ducha svatého; jediné je však božství, rovná sláva a stejná věčná velebnost Otce a Syna a Ducha svatého.*⁷⁴

I toto náboženství posvěcuje zásadní události v lidském životě iniciačními a přechodovými rituály. Na tomto místě je nutné upozornit na to, že během dvoutisícileté tradice se formovaly tři základní křesťanské církevní skupiny. Jmenujme dvacet čtyři katolických církví, přičemž největší je ta římskokatolická. Dále jsou

⁷¹PAVLINCOVÁ, Helena, HORYNA, Břetislav. *Judaismus křesťanství islám*, s. 354.

⁷²FRANKIELOVÁ, Sandra Sizer. *Křesťanství: cesta spásy*, s. 15.

⁷³DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*, s. 101.

⁷⁴KKC 266.

tu desítky ortodoxních, tedy pravoslavných, a přibližně dvě stovky reformovaných (kalvinisté a protestanté).

*„Úkolem církve je být a činit to, čím byl a co činil Kristus, totiž usmiřovat Boha a svět, nekonečné s konečným, věčné s časným, a k tomuto účelu slouží sedm svátostí.“*⁷⁵ Jako svátosti jmenujme křest, biřmování, svátost oltářní, pokání, stav manželský, svěcení kněžstva a poslední pomazání. Je však nutné zdůraznit, že křesťanské církve nejsou ohledně pohledu na svátosti jednotné. Výše uvedený seznam sedmi svátostí je součástí pouze katolických a částečně ortodoxních církví.

Ceremonie spojené s životními událostmi se převážně odehrávají v kostele. Centrální místem v kostele je oltář, který je považován za místo přechodu mezi časností a věčností. V některých ortodoxních církvích je oltář považován dokonce za hmotný příbytek Kristova těla.⁷⁶ Kostel má tedy v tomto náboženském systému důležitou úlohu, jsou zde konány nejen bohoslužby, ale i další rituály veřejného i soukromého života.

Než se začneme zabývat jednotlivými rituály, uveďme, že se jejich průběh řídí církevními předpisy, ovšem mají na ně vliv i místní zvyky, které však nejsou jejich liturgickou částí. V některých případech tak budou uváděny i zvyky k těmto rituálům přidáné.

3.1 Obřady spojené s narozením a přijetím do společenství

Od počátku se křesťanství chápe jako univerzální náboženství pro všechny lidi, národy a kultury. Příslušnost ke křesťanství není dána původem nebo narozením, nýbrž křtem. Pokorný⁷⁷ uvádí: *„Kdo tedy se obrátí a přilne vírou ke Kristu, je křtem vtělen v církev a stává se příslušníkem lidu Božího.“* Křesťané věří, že se tímto aktem osvobozují od dědičného hříchu a zároveň pro ně představuje spojení s Kristem. Jedinec takto vstupuje do církve, přičemž mu je vtisknuto jakési nezrušitelné duchovní znamení jeho příslušnosti ke Kristu. *„Když se stal pokřtěný údem církve, už nepatří sám sobě, nýbrž tomu, který pro nás zemřel a vstal z mrtvých.“*⁷⁸ Tato příslušnost je trvalá a křest nelze znovu zopakovat.

⁷⁵ WATTS, Alan. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 172.

⁷⁶ Tamtéž, s. 168.

⁷⁷ POKORNÝ, Ladislav. *Světlo svátostí a času*, s. 13.

⁷⁸ KKC 1269.

Když se zaměříme na historii tohoto obřadu, shledáváme, že prvotně byli křtěni převážně dospělí a jejich rozhodnutí nechat se pokřtít bylo přezkoumáváno. Až později začaly být křtěny i děti. Křest je udělován v různých církvích ponořením nebo politím posvěcenou vodou. V případě prvních křtů byla voda obyčejná, nejlépe proudící, protože taková připomínala věřícím život.⁷⁹

Existují tedy křty pro děti a dospělé, přičemž v katolické a ortodoxní tradici bývá obvyklejší již křest dítěte. V průběhu času tedy došlo k obrácení frekvence těchto dvou typů obřadů. Křtu dospělých předchází přípravy – *katechumenát*, v tomto čase je jedinec připravován na přijetí svátostí a začlenění do společenství církve. Nyní se však budeme věnovat frekventovanějšímu křtu dítěte v katolické církvi.

Tento obřad probíhá pouze se souhlasem alespoň jednoho rodiče, a především za předpokladu výchovy dítěte k víře.⁸⁰ Dále se už zaměříme na samotný průběh tohoto obřadu. Začneme uvítáním rodičů s dítětem a kmotra před křtem. Osoba kmotra musí být u této životní události vždy přítomna a je důležitá i pro budoucnost pokřtěného. Nejprve pomáhá rodičům v křesťanské výchově a později je oporou ve věcech víry samotnému kmotřenci. A v neposlední řadě se za svého kmotřence modlí. Při uvítání představí tyto osoby jméno dítěte a také odpoví na otázku, co od církve žádají. Poté se v takzvané bohoslužbě slova čte z Bible a následuje homilie⁸¹, v níž kněz přečtené texty vysvětlí a povzbudí k hlubšímu chápání křtu. Po homilii přichází na řadu přímluvy ke svatým a dále zřeknutí se rodičů i kmotra všeho zla a jejich vyznání víry.⁸² Omývání hlavy dítěte nebo jeho ponoření do křtitelnice, by se měl odehrávat na jiném místě než předchozí akty. Pokorný⁸³ toto doporučení zdůvodňuje takto: „*Přechodem z místa bohoslužby slova k místu křtu se totiž zřetelně naznačuje změna, která se stane v duši křtěncově, když je pokřtěn.*“ Po udělení křtu následují akty v průběhu času k tomuto obřadu připojené. Jedná se o pomazání temene hlavy dítěte křížem, což značí přilnutí jedince ke Kristu. A toto přilnutí je později stvrzeno biřmováním, kterému se budeme věnovat posléze. Po pomazání je dítěti oblečeno bílé roucho a nejčastěji kmotrem rozsvícena svíce, která představuje světlo Kristovo. Na závěr matka, otec i všichni přítomní obdrží požehnání.⁸⁴

⁷⁹ POKORNÝ, Ladislav. *Světlo svátostí a času*, s. 18.

⁸⁰ TRETERA, Rajmund Jiří. *Konfesi právo a církevní právo*, s. 212.

⁸¹ V užším slova smyslu je homilie kázání exegetické, tj. věnované výkladu biblického čtení.

⁸² Křest - narodilo se nám dítě a chceme ho nechat pokřtít. *Katolík.cz* [online], naposledy aktualizováno 2016 [cit. 2016-01-03]. Dostupné z: http://www.katolik.cz/codelatkdyz/krest_chceme.asp

⁸³ POKORNÝ, Ladislav. *Světlo svátostí a času*, s. 21.

⁸⁴ Tamtéž, s. 21.

Dále musíme také zmínit, že při křtu získává dítě své křesťanské jméno. Děje se tak podle vzoru Ježíše, který při svém křtu obdržel titul Kristus.⁸⁵ V překladu Kristus znamená pomazaný, což je také významem slova mesiáš.⁸⁶ Bývá zvykem, že je použito jméno nějakého světce. Tento světec se tak stává patronem jedince.⁸⁷ Toto pojmenování můžeme chápat také jako skutečnost, že se jedinec stává společenskou bytostí v církevním společenství.⁸⁸ V církevně tradičních kruzích se udržuje zvyk, že patron kmotra se stává i patronem nově pokřtěného jedince, ale nemusí tomu tak být vždy.

Další významnou událostí v životě křesťana je biřmování, které bývá v katolické církvi často označováno jako svátost křesťanské dospělosti.⁸⁹ Křesťanem se člověk stává znovunarozením z vody a ducha, přičemž biřmování představuje zrození z ducha.⁹⁰ Můžeme si povšimnout, že uvedení do křesťanského života má pomyslnou vzestupnou tendenci. Křest dává dítěti příslušnost ke křesťanství a Kristu, ale až biřmováním získává všechna práva a povinnosti dospělého křesťana. Biřmování je odloženo do pozdějšího věku, protože je nutné, aby jedinec mohl pochopit křest, nejen slova, ale i prožitek znovuzrození. „*Kandidát biřmování (biřmovanec), který dosáhl věku užívání rozumu, má vyznat víru, být ve stavu milosti, mít úmysl přijmout svátost a být připraven vzít na sebe svůj úkol Kristova učedníka a svědka ve společenství církve i v časných záležitostech.*“⁹¹ V pravoslavných církvích se však uděluje zároveň se křtem i u malých dětí. Protestanské církve obřad uvedení do náboženské dospělosti nazývají *konfirmace*.

Řádným udělovatelem svátosti biřmování je biskup, v některých případech může být tato činnost vykonána i knězem. V tomto případě však musí být k svátosti používaný olej také posvěcený od biskupa. Biřmovanci je tímto posvátným olejem udělovatelem mazán křížek na čelo. Tento obřad má tedy u křesťana posilovat víru a odhodlání podle ní žít. Opět by při něm měla být přítomna osoba kmotra, jako duchovní opora biřmovance. Aby se zdůraznila jednota svátostí křtu a biřmování, měl by to být ten samý kmotr.

Třetí zasvěcující událostí v životě křesťana je eucharistie. Shrňme si, že se uvedení do křesťanského života uskutečňuje třemi svátostmi, a to křtem, který je

⁸⁵ FRANKIELOVÁ, Sandra Sizer. *Křesťanství: cesta spásy*, s. 119.

⁸⁶ DREXLEROVÁ, Alžběta. *Já a ty: o křesťanství, židovství a jejich vzájemných vztazích*, s. 11.

⁸⁷ HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*, s. 35, 36.

⁸⁸ FRANKIELOVÁ, Sandra Sizer. *Křesťanství: cesta spásy*, s. 119.

⁸⁹ Tamtéž, s. 60.

⁹⁰ WATTS, Alan. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 173.

⁹¹ KKC 1319.

začátkem nového života, biřmováním, které jej posiluje. Třetí svátostí je eucharistie. Jedná se o připomínku Poslední večeře Ježíše Krista přijímáním vína a chleba a děkování za spasení. „*Když jedli, Ježíš vzal chléb, požehnal, lámal a dal učedníkům se slovy: „Vezměte a jezte; toto je mé tělo.“ Potom vzal kalich, vzdal díky a podal jim ho se slovy: „Pijte z něj všichni; toto je má krev nové smlouvy, která se prolévá za mnohé na odpuštění hříchů.“* (Mt 26, 26-28) První přijímání bývá u katolických církví velmi slavnostní událostí. Po jisté přípravě přistupuje katolicky vychovávané dítě ve svátečním oblečení s křestní svící na mši a poprvé se účastní eucharistie, která končí zvláštním požehnáním dětem a jejich rodinám.⁹²

3.2 Sňatek

Další důležitou životní událostí je sňatek, přičemž my se zaměříme především na pojetí manželství katolickou církví, která ho považuje za svátost. Manželství je uzavíráno před Bohem a za jeho charakteristické vlastnosti lze považovat nerozlučitelnost a jednotu, jednotu muže a ženy na celý život. Osudový dosah rozhodnutí uzavření manželství vystihuje prohlášení snoubenců o nerozlučitelnosti manželství až do smrti. „*Manželství se uskutečňuje manželskou smlouvou neboli neodvolatelným osobním souhlasem.*“⁹³ Už apoštol Pavel v biblickém textu připodobňuje sňatek dvou křesťanů ke sňatku Krista s církví. Jako o hlavních vlastnostech mluví o věrnosti a nerozlučitelnosti až do smrti. „*Svátost manželství je znamením jednoty Krista a církve. Dává manželům milost milovat se láskou, jakou Kristus miloval církev; tak milost svátosti zdokonaluje lidskou lásku manželů, zpevňuje jejich nerozlučitelnou jednotu a posvěcuje je na pouti k věčnému životu.*“⁹⁴

V tradici samotnému sňatku předchází několik událostí, přičemž některé jsou ještě dodržovány a některé ne. Jako první tu byly námluvy, kdy přišel ženich do nevěstina domu s doprovodem rodičů a společně vyjednali majetkové poměry. Dále je tu zasnoubení, které můžeme považovat za příslib uzavření manželství v budoucnu. Tato událost se koná obvykle v soukromí či v rodinném kruhu. Následují ohlášky, které jsou v římskokatolické církvi povinné dodnes. Při ohláškách se v kostele oznámí jména ženicha a nevěsty. Jsou konány po tři neděle během bohoslužeb a jejich významem je

⁹² KIRSTE, Reinhard, SCHULTZE, Herbert a TWORUSCHKA, Udo. *Svátky světových náboženství*, s. 59.

⁹³ KKC 2364.

⁹⁴ KKC 1661.

mimo jiné to, že slouží jako kontrola, aby nedošlo k příslibu sňatku více osobám. Po těchto událostech přichází na řadu zvaní hostů na svatbu. Posledním dním v předsvatebním období je loučení nevěsty a ženicha s jejich přáteli.⁹⁵

Než se zaměříme na samotný průběh svatebního obřadu, zmíníme se o dnech, které byly církví označeny jako nevhodné pro tuto ceremonii. Zejména v dřívější době byl termín ovlivňován církevními předpisy a různými zvyklostmi. Tato nevhodnost vyplývá ze závažných témat, které se k těmto dnům pojí. Z důvodu ukřižování Ježíše Krista je to pátek a také neděle není vhodným dnem. Dále se za nevhodné považují dny předvelikonočního půstu, adventu a samozřejmě ty v době rodinného smutku po zesnulém.⁹⁶

Po vyjmenování nevhodných dnů bychom se zaměřili na důvody neplatnosti manželství. Prvním je nedodržení předepsané formy pro uzavírání manželství, která je zavazující pro všechny katolíky. Dále jsou tu překážky, mezi které patří příbuzenský vztah, vázanost jednoho snoubence na jinou osobu a v neposlední řadě impotence. Třetím důvodem je vada souhlasu. Manželství je založeno na souhlasu obou snoubenců, který je projevem svobodné vůle, pokud souhlas není projevem svobodné vůle nebo je problém v psychice jednoho ze snoubenců, manželství je neplatným od samého počátku.⁹⁷

Nejdříve je třeba upozornit na to, že svatba je jeden z obřadů, u kterého jsou více než u ostatních uplatňovány i místní a krajové zvyky. Tyto zvyky však nesmí být v rozporu s křesťanským duchem. Nejdříve kněz přivítá snoubence před kostelem, zde svatba začíná. Po přivítání se seřadí průvod svatečků, v jehož čele jde kněz. Tento průvod má své opodstatnění: „*Průvod zvenčí dovnitř, k oltáři, má symbolizovat přání snoubenců nezůstávat pouze v lidské dimenzi, ale do svého citu chtějí snoubenci pozvat Boha a prosit o jeho požehnání.*“⁹⁸ K oltáři přichází jako první ženich, kterého doprovází matka. Naposledy přichází nevěsta oděna v bílých šatech, nejčastěji vedena svým otcem. Bílá barva šatů má symbolizovat nevěstinu čistotu. Následuje bohoslužba a poté výklad biblického čtení, konkrétně jsou tyto akty zaměřené na tajemství křesťanského manželství. Před samotným manželským slibem pokládá oddávající,

⁹⁵ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, s. 226-257.

⁹⁶ Tamtéž, s. 226-257.

⁹⁷ TRETERA, Rajmund Jiří. *Konfesi právo a církevní právo*, s. 249-250.

⁹⁸ Svatba krok za krokem. *Liturgie.cz* [online], poslední aktualizace 2016 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/svatba/svatba-krok-za-krokem/>

kterým je nejčastěji kněz, dvojici otázky vypovídající o podmínkách uzavření manželství a snoubenci kladnými odpověďmi vyjadřují souhlas se sňatkem.

Jádrem celého obřadu je vzájemné odevzdání snoubenců. Slova, kterými se sobě navzájem odevzdávají, jsou doprovázena symbolickým podáním rukou. Kořeny tohoto zvyku můžeme nalézt u obřadu zasnub ve starověku, kdy měl funkci potvrzení příslibu v budoucnu. Po čase se však dostal do samotného obřadu svatby. Kněz svými slovy stvrzuje vzájemné odevzdání a přijetí snoubenců. Poté jsou knězem posvěceny prsteny a snoubenci si je vzájemně navléknou. Prsteny jsou považovány za hmatatelný symbol příslibu věrnosti, tedy náležitost muže k manželce a naopak. Svatební obřad pokračuje přímlovami, tedy modlitbou svatebčanů za novomanžele. Následuje závěrečné požehnání novomanželům.⁹⁹

Nakonec tohoto stručného rozebrání obřadu je vhodné zdůraznit skutečnost, že dvojice aktérů křesťanské svatby si složením slibů v přítomnosti zástupce církve a dvou svědků udělují svátost manželství navzájem. Kněz zde vystupuje pouze jako zmiňovaný svědek církve.¹⁰⁰ Není tomu tedy jako u ostatních obřadů, kdy svátost uděluje kněz.

Jak už bylo výše uvedeno, jsou často k obřadu přidruženy lidové obyčeje. Jmenujme si nyní některé. Cesta do kostela, ale především cesta z kostela byla v dřívější době protkána mnoha připravenými nástrahami a úkoly. Ženich měl například nevěstu vyplatit, tedy získat ji koupí od lidí, kteří se o ni doposud starali. Známou nástrahou je i zatarasení cesty novomanželům. V tomto případě opět muselo být zapláceno, často tento zvyk byl doprovázen různými hádankami, na které museli novomanželé odpovídat.¹⁰¹ Některé takovéto zvyky byly dochovány i do dnešní doby. Nejčastěji v nich můžeme spatřovat symbolické předání nevěsty ženichovi. Následná svatební hostina probíhala v dřívější době i dnes.

3.3 Rozvod

Už výše bylo uvedeno, že manželství dvojice uzavírá před Bohem. Jedná se o smlouvu mezi mužem a ženou, kteří se jí skrze Krista zavazují k doživotnímu partnerství. Tedy křesťané považují manželství za nezrušitelné až do smrti, což je

⁹⁹ Svatba krok za krokem. *Liturgie.cz* [online], poslední aktualizace 2016 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/svatba/svatba-krok-za-krokem/>

¹⁰⁰ TRETERA, Rajmund Jiří. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 243.

¹⁰¹ NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*, s. 310-311.

zpečetěno jejich souhlasem před knězem.¹⁰² Svátost manželství tak trvá až do smrti jednoho z manželů.

Ke zrušení právně platného manželského svazku může dojít v křesťanství pouze mimořádně. Jako jeden z důvodů uvádí Tretera¹⁰³ nenaplnění přirozeného účelu manželství, to znamená, že nedošlo k intimnímu styku mezi partnery. Tuto situaci označujeme jako *nekonsumované manželství*. Dalším důvodem je přesvědčení, že víra je více nežli přirozený účel manželství. Proto některé křesťanské církve, převážně katolické, povolují zrušit již platně uzavřené manželství pro takzvané *privilegium víry*. *Pavlovské privilegium* vychází z rozhodnutí svatého Pavla, že pokud se rozpadne manželství dvou nepokřtěných a jeden z nich se rozhodne přijmout křest, může pokřtěný požádat o využití tohoto privilegia a následně uzavřít nový sňatek v katolické církvi. Jako druhé je tu *privilegium petrinum*.

Církve umožňují soudní cestou přezkoumat platnost manželství, římskokatolická církev si pro tyto přezkumy dokonce zřídila vlastní církevní soud. Podmínkou přezkoumání je rozvedenost manželství civilním soudem. Tyto církevní soudy neřeší záležitosti zrušení manželství *ve prospěch víry* a *dispens od nedokonaného manželství*. V těchto případech je nutné se obracet na ordináře.¹⁰⁴

3.4 Pohřební obřady

Jak už bylo na začátku zmíněno, většina událostí v životě křesťana odkazuje na postavu Ježíše Krista. V případě smrti a pohřebních obřadů je nutno tuto skutečnost znovu připomenout. Důležitou událostí v křesťanské víře je Kristovo zmrtvýchvstání, proto křesťané věří i ve své zmrtvýchvstání. „*Smrt je chápána jako přechod z jedné formy existence do druhé při zachování nesmrtelnosti duše a očekáváním vzkříšení těla.*“¹⁰⁵ Když tedy člověk zemře, odděluje se duše od těla, ale při vzkříšení bude tělo s duší opět spojeno.

Zmíňme si v krátkosti křesťanskou, konkrétně katolickou, představu událostí po smrti. Křesťané věří, že jim Ježíš Kristus svou smrtí a zmrtvýchvstáním umožnil

¹⁰² KIRSTE, Reinhard, Herbert SCHULTZE a Udo TWORUSCHKA. *Svátky světových náboženství*, s. 60.

¹⁰³ TRETERA, Rajmund Jiří. *Konfesní právo a církevní právo*, s. 265.

¹⁰⁴ Metropolitní církevní soud Arcidiecéze pražské. *Arcibiskupství pražské*. [online], poslední aktualizace 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: http://www.apha.cz/cirkevni-soud#O_poslani

¹⁰⁵ PAVLINCOVÁ, Helena, HORYNA, Břetislav. *Judaismus křesťanství islám*, s. 456.

vstup do nebe. „*Nebe je blažené společenství všech, kteří jsou dokonale přivtěleni ke Kristu.*“¹⁰⁶ Do nebe se dostanou ti, kteří věří v Ježíše a jeho vůli. Pro vstup je nutné dokonalé očistění, pokud tomu tak není, musí mu být duše podrobena v takzvaném očistci. Pokud člověk zemře ve stavu smrtelného hříchu a nelituje, jeho duše přijde do pekla.

S rozdělením pobytu v nebi, pekle či očistci souvisí i účel mše konané za zemřelé. Pokud je duše odsouzena k pobytu v očistci, účelem této mše je snížení trestů v něm. V případě přesunu duše do nebe nebo pekla je její pozitivní působení připsáno ostatním duším. Watts¹⁰⁷ se k možnosti takového přesunutí vyjadřuje takto: „*Zásluhy za zbožnost nebo dobročinnost lze převádět a církev učí, že existuje pokladnice zásluh, které získali svatí a které daleko převýšily jejich osobní potřebu. Těchto nadbytků zásluh může církev používat na odpuštění časných trestů u lidí méně svatých, a to v podobě odpustků.*“

Důležitým momentem obvykle v posledních chvílích lidského života je pro katolíky a ortodoxní věřící *svátost pomazání nemocných*. Tedy pomazání čela a rukou olejem nemocných, který je posvěcený biskupem při mši na Zelený čtvrtek. „*Je někdo z vás nemocný? Ať zavolá starší sboru a ti ať se za něj modlí a mažou ho olejem v Pánově jménu. Modlitba víry uzdraví nemocného, Pán ho pozdvihne, a pokud spáchal nějaké hříchy, bude mu odpuštěno.*“ (Jk 5, 14-15) Je nutné upřesnit, že nejdříve byl tento akt nazýván přímo *svátost pomazání umírajících*, protože tato svátost byla udělována v bezprostředním nebezpečí smrti. Protože se však okolí umírajícího často zdráhalo zavolat kněze v obavě, že by mohlo dojít ke zhoršení psychického stavu jedince, došlo k jejímu přejmenování.¹⁰⁸ Konkrétně k němu došlo při Druhém vatikánském koncilu. Tato svátost se tedy začala udělovat při vážných onemocněních nebo například i před operací a může dojít také k jejímu opakování. Jejím účelem je duchovní posílení člověka a poskytnutí mu pomoci při návratu do duchovního i fyzického života.

I v této praxi můžeme nalézt souvislost s postavou Ježíše, který uzdravoval nemocné a odpouštěl hříchy. Samotné svátosti pomazání by mělo předcházet vyzpovídání nemocného z jeho hříchů, pokud je to ovšem možné. Toto konání odkazuje

¹⁰⁶ KKC 1026.

¹⁰⁷ WATTS, Alan. *Mýtus a rituál v křesťanství*, s. 185

¹⁰⁸ HALÍK, Tomáš. Poslední věci v křesťanské tradici. In: *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*, s. 76.

na skutečnost, že by se člověk měl na smrt připravit. Může se také stát, že jedinec zemře dříve, než se dostaví kněz. V tomto případě už se kněz může pouze pomodlit. Může také dojít ke svátosti biřmování či křtu v případě, že jedinec nebyl pokřtěný.

Zmiňme si nejdříve, že katolická církev nepovažuje pohřeb za svátost, jak jsme si mohli všimnout již v představení křesťanství na začátku. Pohřeb je považován za úkon zbožnosti, tedy svátostinu. Účelem této svátostiny je prokázání úcty tělu zesnulého a pozůstalým má dodat útěchu.

Nyní se už budeme věnovat obvyklému průběhu pohřbu. Zpravidla začíná obřadem v kostele. Zde je rakev se zesnulým položena na katafalk. Můžeme se setkat se zvykem, nasměrovat rakev tak, aby nohy zesnulého mířily k oltáři. Do rakve katolíků se převážně v dřívější době, ale můžeme se s tímto zvykem setkat i dnes, vkládaly různé svaté obrázky, modlitební knížky či růžence.

V kostele nejčastěji probíhá mše za zesnulého. Tato mše může proběhnout před cestou na hřbitov nebo také až po pohřbu. Pohřební obřad pokračuje cestou na hřbitov. Před spuštěním rakve do hrobu se kněz pomodlí a za všechny se s mrtvým naposledy rozloučí. Poté svěcenou vodou pokropí rakev i hrob, do kterého je rakev spuštěna. Nakonec na ni obvykle jako první hodí hrst hlíny.

Pohřební obřad může být však ukončen i uložením urny do hrobu. Několik desetiletí je totiž připouštěn pohřeb žehem, během dvacátého století se postoj katolické církve k této problematice změnil. Konkrétně můžeme tuto změnu datovat od Druhého vatikánského koncilu. V současné době se tedy obřad rozloučení může konat i v krematoriu, případně v kostele a následně je rakev odvezena do krematoria. Při takovémto postupu bývá také přítomen kněz. Kněz nemůže být přítomen, pouze pokud tímto rozhodnutím chtěl zesnulý projevit nesouhlas s vírou a vzkříšením.

Především dříve bylo zvykem každou neděli zajít po dopolední mši na hřbitov a u hrobu se pomodlit. Dnes tomu tak není vždy, ale o hroby se pozůstalí starají, například na ně pokládají květiny a rozsvěcují na nich svíce. Tímto konáním prokazují zesnulému úctu.

4 Komparace přechodových rituálů

Než začneme jednotlivé přechodové rituály srovnávat, pokusíme se nastínit vztah křesťanství a judaismu. Obě tato náboženství řadíme z hlediska historicko-věřoučného mezi abrahámovská, což znamená, že oba tyto náboženské systémy spojují svou duchovní tradici s postavou Abraháma. Mezi abrahámovské náboženství řadíme také islám, ovšem tento náboženský systém není pro tuto práci podstatný.

Nejdříve je důležité objasnit vztah klíčových textů těchto dvou náboženství. Pro judaismus je zásadním textem Tóra, „*V širším pojetí lze říci, že Tóra je souhrnem vzájemně propojených částí, a to Tóry psané a ústní. Židé psanou Tóru chápou jako hebrejskou Bibli, která je v křesťanské tradici známá jako Starý zákon.*“¹⁰⁹ Pro křesťanství je dále specifický Nový zákon, který navazuje na prorocká očekávání Starého zákona a události Ježíšova života a smrti vykládá v duchu těchto proroctví.

Nyní se podrobněji zaměříme na postavu Ježíše Nazaretského, kterého Nový zákon popisuje jako obřezaného Žida. „*Osmého dne, když přišel čas obřízky, mu dali jméno Ježíš, jak ho anděl pojmenoval před jeho početím.*“ (Lk 2, 21) Veřejně vystupoval tři roky po přijetí křtu od Jana Křtitele, který je považován za jeho předchůdce. „*A ty, dítě, budeš nazváno prorokem Nejvyššího, neboť půjdeš před pánem připravit jeho cesty.*“ (Lk 1, 76) Ježíš interpretoval Boží zákon, který byl znám od Mojžíše. Nazýval Boha svým Otcem a slíbil, že po návratu k němu sešle svým učedníkům Ducha Svatého, což se nakonec stalo. Hlásal příchod Božího království, o kterém hovořil v podobenstvích. Evangelia jsou také plná zpráv o Ježíšových zázracích, například o uzdravování nemocných. Svou smrt si celkem třikrát předpověděl a spolu s ní i své zmrtvýchvstání.

Nakonec byl Ježíš ukřižován, přičemž z tohoto činu křesťané dlouho obviňovali Židy. Drexlerová¹¹⁰ však u tohoto tématu zdůrazňuje fakt, že Ježíše neodsoudili Židé jako celek a také to, že nebyl ukamenován podle židovského zákona, ale byl ukřižován podle římských zvyklostí. Ježíš poté podle tradice vstal z mrtvých a navštívil své následovníky. „*Není tu, vstal, jak předpověděl. Pojd'te se podívat, kde ležel.*“ (Mt 28, 7) Čtyřicet dní po vzkříšení vstoupil na nebe.

Je třeba uvést, že Židé očekávali mesiáše, který v budoucnosti obnoví nejen stát jako politickou veličinu, ale i náboženský život a lidské soužití. Bude spravedlivý a milosrdný, čímž předčí běžné vladaře. Tento důraz postupně převážil. Křesťanská

¹⁰⁹ PUTÍK, Alexandr, KOSÁKOVÁ a CABANOVÁ, Dana. *Židovské tradice a zvyky: svátky, synagoga a běh času*, s. 7.

¹¹⁰ DREXLEROVÁ, Alžběta. *Já a ty: o křesťanství, židovství a jejich vzájemných vztazích*, s. 11.

sekta, která vzniká v rámci judaismu, považovala za mesiáše Ježíše a jeho život pokládala za naplnění starozákonních proroctví. „*Ježíš a jeho učedníci pak vyšli do vesnic kolem Cesareje Filipovy. Cestou se svých učedníků ptal: „Za koho mě lidé mají?“ Odpověděli: „Někteří za Jana Křtitele, jiní za Eliáše a jiní za jednoho z proroků.“ „A za koho mě máte vy?“ zeptal se. „Ty jsi Mesiáš!“ odpověděl mu Petr.*“ (Mk 8, 27-30) Křesťané a Židé se tedy rozcházejí v názoru, přišel-li již mesiáš. Křesťané věří, že jim Ježíšův život, smrt a vzkříšení změnily jejich nynější životy a zajistily spásu.

Křesťané na začátku dodržovali mnoho židovských tradic. Slavili například významné židovské svátky, dodržovali i nařízení týkající se jídla a šabatu. Měli však i své typické rituály. Scházeli se nejen ve zmiňované sobotu, ale také se při hostině shromažďovali v neděli. Tento den byl totiž tím, kdy došlo ke vzkříšení a vstání Ježíše z hrobu. Dodržovali také tradici křtu, kdy se lidé očišťovali od hříchu na počátku nového života. Postupně však křesťané začali upouštět od mnoha židovských předpisů.

Sekt v rámci judaismu vzniklo více, ale misijní aktivita učedníků zapříčinila rychlé šíření křesťanství. Uveďme si Kristův misijní příkaz: „*Proto jděte. Ziskávejte učedníky ze všech národů, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.*“ (Mt 28, 19)

Když porovnáme oba náboženské systémy, shledáváme několik rozdílů. Shrňme si nyní některé z nich. Prvním je povaha těchto náboženství. Křesťanství je zaměřeno na celé lidstvo, kdežto judaismus je spojen s jedním národem. Judaismus nemá na rozdíl od křesťanství misijní povahu, jeho příslušníci se nesnaží přivádět ostatní lidi k této víře. Oproti tomu křesťanství je vlastní výše zmíněná misijní povaha. Křesťané Ježíše považují za svého mesiáše, zatímco Židé na svého stále čekají.

Celkově je pro křesťanství důležitá již několikrát zmiňovaná víra v Ježíše Krista, na kterého odkazuje většina významných událostí v životě křesťana. Ve svém životě by se měl každý křesťan chovat podle Ježíšova vzoru. V kostele je významným místem oltář, který je považován za místo přechodu mezi časností a věčností. Pro Židy je zásadní plnění povinností, které jim udává Tóra. Centrálním místem v synagoze je svatostánek, kde je Tóra uložena. Všechny důležité mezníky v životě Židů se tedy odehrávají podle náboženských pravidel. Mnoho let však Židé žijí v různých zemích, proto můžeme nalézt v provedení rituálu některé rozdíly. Průběh rituálů je určen náboženskými pravidly i v křesťanství. Řídí se církevními předpisy, ovšem mají na ně vliv i místní zvyky, které však nejsou jejich přirozenou částí, jako je tomu u judaismu.

V obou náboženstvích mají přechodové rituály své důležité místo. Halík¹¹¹ výstižně upozorňuje na jejich důležitost v životě věřících: „*Jsou školami života, pokladnicemi tradic a odvěkých zkušeností, mají zasvěceně doprovázet člověka přes práh životních krizí, uvádět ho na cestu k zralosti a dovést k životní moudrosti.*“ Srovnáme nyní konkrétní přechodové rituály těchto náboženství, které byly rozebrány výše.

4.1 Obřady spojené s narozením a přijetím do společenství

Už samotné těhotenství je v obou náboženstvích vnímáno jako dar. Tento stav se vyznačuje i jistým nebezpečím, proto jsou obvyklé modlitby za zdraví matky i dítěte. Následné mateřství je považováno za posvátný a požehnaný stav.

Odlišnost obřadů při narození dívky nebo chlapce můžeme pozorovat u judaismu. Pokud se narodí dívka, je jí přiděleno jméno při sobotní bohoslužbě, kdy je otec předvolán ke čtení Tóry. Chlapec své hebrejské jméno získává až při obřízce, která se koná až osmý den po narození. Dívka tak získává své hebrejské jméno dříve. V judaismu nalezneme tradici vykoupení prvorozeného syna, kterou u křesťanství nenajdeme. Své jméno získávají děti obou pohlaví v křesťanství ve stejný okamžik, a to ve chvíli křtu.

Nyní se pokusíme o shrnutí. Obřízka je viditelné znamení svazku mezi Abrahamem a Bohem, který byl mezi nimi uzavřen. „*Toto je má smlouva s vámi a s tvým budoucím semenem, toto budete zachovávat: každý, kdo je u vás mužského pohlaví, bude obřezán. Obřezete předkožku svého údu a to vám bude znamením smlouvy, kterou máte se mnou.*“ (Gn 17, 10-11) Křest představuje spojení s Kristem, ilustruje ztotožnění věřícího s Kristovou smrtí a vzkříšením. „*Nevíte snad, že když jsme byli pokřtěni do Krista Ježíše, byli jsme všichni pokřtěni do jeho smrti?*“ (Ř 6, 2) Akt vynoření z vody poté představuje Kristovo vzkříšení. Jak už bylo výše uvedeno, v různých církvích se setkáváme také s pokropením či politím. Shledáváme tedy, že kořeny těchto náboženských obřadů, spolu nesouvisí.

Za shodnou však můžeme považovat funkci křtu a obřízky, i když obřízka se týká pouze chlapců a svátost křtu je udělována oběma pohlavím bez rozdílu. Těmito rituály vstupuje jedinec do vztahu s Bohem. Tímto aktem se stává členem náboženského

¹¹¹ HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů: ze světa světových náboženství*, s. 55.

společenství a s tím souvisí i skutečnost, že jsou předpokladem pro provádění dalších náboženských rituálů. Společná pro obě ceremonie je také přítomnost kmotrů, kteří hrají důležitou roli v budoucím životě jedince, především jako opora v oblasti víry.

Zmiňované křesťanské biřmování koresponduje s obřadem *bar micva* či *bat micva*. V této chvíli se jedinec stává z hlediska náboženství dospělým, tedy přebírá kompletní zodpovědnost za své chování před Bohem. Z dospívajícího se při této ceremonii stává dospělý. Těmto ceremoniím předchází studium daného náboženství. Rozdílný je však věk, který je považován za rozhodný. V judaismu se považuje za nábožensky dospělého chlapec ve třinácti letech a u dívky je tomu tak už ve dvanácti letech. Pro křesťanství je jedinec dospělý ve čtrnácti letech bez ohledu na pohlaví.

Význam má biřmování i obřad *bar micva* především pro samotného jedince. V této chvíli jedinec přebírá zodpovědnost za svůj život a za svoje chování. Pokud by se tak nestalo, mohl by obviňovat za události ve svém životě své okolí. I pro okolí tohoto člověka jsou však tyto rituály důležité, protože si prostřednictvím nich uvědomují, že jedinec definitivně opustil dětský svět a zařadil se do světa dospělých.

4.2 Sňatek a rozvod

S náboženskou dospělostí souvisí další důležitý přechodový rituál, a tím je sňatek, přičemž tento obřad bývá spojován s reprodukcí života, s plodností, která zajišťuje pokračování rodu či společenství, a tím zároveň i jejich tradic a zvyků. Pro jedince znamená spojení jeho života s životem druhé osoby. Dochází tak ke změně ze stavu vyjádřeného prostřednictvím já do stavu vyjádřeného prostřednictvím my. Svým souhlasem se snoubenci zavazují k vzájemné věrnosti. Pro oba tímto momentem začíná nový život, kdy opouštějí svou rodinu a zakládají rodinu novou. Hlavní význam má tento rituál opět především pro tyto dvě osoby, ale i pro jejich blízké okolí je důležitý. Především otec s matkou se jeho prostřednictvím mohou lépe smířit s odchodem dcery či syna z rodiny.

Oběma náboženstvím je společné považování některých dnů za nevhodné pro uspořádání této ceremonie. Za nevhodné jsou považovány dny, ke kterým se vztahují důležitá témata pro dané náboženství. Pro křesťanství je to například pátek z důvodu ukřižování Ježíše Krista a neděle z důvodu jeho zmrtvýchvstání. Židovská svatba by se neměla konat například o šabat. Radost z nově uzavřeného manželství by se neměla mísit s tématy vztahujícím se k těmto dnům.

Křesťanství i judaismus přisuzují manželství velký společenský význam. Uvedme si na začátku důležité verše: „*Bůh stvořil člověka ke svému obrazu, k obrazu Božímu stvořil jej: jako muže a ženu stvořil je. A bůh jim požehnal. Bůh jim řekl: Plodte se a množte se.*“ (Gn 1, 27-28)

V křesťanství i judaismu se jedná o spojení muže a ženy. Toto spojení vzniká na základě vzájemné lásky a jeho účelem je především vznik nového života. Shledáváme, že v judaismu předchází splnění tohoto náboženského příkazu celoživotní příprava. V křesťanství, konkrétně v katolické církvi, patří manželství mezi sedm svátostí, přičemž si snoubenci tuto svátost udělují navzájem. Tomuto okamžiku předchází několik na sebe navazujících setkání, tedy příprava na manželství. Dvojice by si měla být vědoma vážnosti rozhodnutí spojit dva životy, a to platí pro obě náboženství. Proto je v obou náboženstvích potřeba přípravy na tento důležitý životní krok.

Hlavním okamžikem v křesťanském obřadu je vzájemné odevzdání a příslib věrnosti, úcty a lásky, přičemž si oba snoubenci navzájem navléknou prsten. Ten se tak stává hmatatelným důkazem tohoto příslibu věrnosti a nerozlučitelnosti. V judaismu prsten navléká pouze ženich nevěstě. Toto konání symbolizuje fakt, že si v judaismu muž bere ženu. Společná pro obě náboženství je přítomnost svědků tohoto významného okamžiku.

Pro místo vhodné k uzavření manželství nalezneme v případě judaismu jedinou podmínku, a to přítomnost svatebního baldachýnu, pod kterým snoubenci stojí. Svatba se tak může konat v synagoze, ale například i pod širým nebem. Křesťanská svatba se obvykle koná v kostele, ale může tomu být také jinak. Křesťanský sňatek se tedy častěji koná v kostele, než je tomu v případě židovského sňatku a synagogy.

Se svatbou je v některých případech spjat bohužel rozvod. I ten znamená změnu společenského postavení a vstup do další životní etapy. Křesťanství však pokládá manželství za nerozlučitelné. V Bibli můžeme nalézt jednoznačnou Ježíšovu odpověď na otázku, zda může muž zapudit manželku. „*A tak už nejsou dva, ale jedno tělo. Co Bůh spojil, člověče nerozděluj.*“ (Mt 19, 6) Konkrétněji bylo toto téma rozebráno výše. Oproti tomu Tóra rozvod uznává, v židovském náboženství je tedy rozvod možný.

4.3 Pohřební obřady

Smrt je posledním mezníkem v životě člověka. Jedinec se odděluje od života v těle na této zemi a přechází do stavu, který je pro nás tajemstvím. Smrt je spojena s pohřebními obřady, které mají velký význam především pro okolí zesnulého. Jak výstižně uvádí Murphy¹¹²: „*Pohřby jsou pro pozůstalé.*“ Blízcí lidé se prostřednictvím nich mohou se zesnulým rozloučit a smířit se se skutečností, že je navždy opustil. Umožňují chápat ztrátu jako realitu. Při této příležitosti mohou dát také průchod svým emocím a navzájem se utěšovat a podporovat se. Společenství se při této příležitosti semkne a jeho členové jsou si navzájem oporou.

Psychologický význam má i období smutku, kdy se pozůstalí distancují od veselých zábav a vyrovnávají se ztrátou. Další funkcí tohoto rituálu a následného období je umožnění návratu do běžného života a akceptování nového sociálního statusu, který se se smrtí blízké osoby většinou pojí. Například manželka zesnulého se musí smířit s novým statutem vdovy.

Křesťanský i židovský pohřeb slouží k rozloučení se zesnulým. Pro obě náboženství je společný předpoklad, že by člověk měl být na smrt připraven, měl by se pomodlit a nejlépe vyjádřit lítost nad hříchy. Také by neměl umírat sám, ale obklopen blízkými osobami. Samozřejmě je to ideální případ, který není realizovatelný vždy.

V obou náboženstvích platí, že mrtvému člověku je třeba vzdát poslední poctu a náležitě ho pohřbít. Rozdíly můžeme nalézt ve způsobu pohřbívání a přípravě na pohřeb. Zmíňme, že v křesťanství, konkrétně v katolické církvi, došlo při již zmiňovaném Druhém vatikánském koncilu, který se konal v letech 1962-1965, ke změnám v pohřebních obřadech. Dříve se například různorodost obřadu odvíjela mimo jiné od sociálního postavení zesnulého. Dnes tomu tak nebývá. V judaismu by při pohřebním obřadu neměl být znát rozdíl mezi chudým a bohatým. Do rakve by neměly být vkládány ani žádné šperky. U katolíků je zvykem dávat do rakve různé památeční předměty, jako jsou růžence nebo svaté obrázky.

V judaismu je obvykle tělo zesnulého připraveno v kapli a poté následuje přesun rakve na hřbitov, přičemž průvod může být veden tak, aby míjel synagogu, což se děje většinou v případě významných osob. Zde je pronesena smuteční řeč, pokud se synagoga nenavštíví, smuteční řeč je pronesena až na hřbitově. Následně je rakev

¹¹² MURPHY, Robert. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*, s. 190.

spuštěna do hrobu a zaházena hlínou. Křesťanský pohřeb může začít v domě zesnulého, pokračovat v kostele či hřbitovní kapli a končí uložením rakve do hrobu.

Zaměříme se nyní na vnímání kremace v těchto dvou náboženstvích. Katolická církev se dlouhou dobu bránila pohřbu žehem, až při Druhém vatikánském koncilu byl tento její postoj změněn. Důležitý je však předpoklad, že rozhodnutí ke kremaci nebylo vedeno nepřátelským postojem vůči církvi. Nyní se tedy církevní obřad při kremaci může uskutečnit a duchovní může být účasten i při ukládání urny. Ortodoxní Židé kremaci odmítají, tedy Tóra ji přísně zakazuje. V práci však bylo zmíněno, že v průběhu dvacátého století získal pohřeb žehem v neortodoxní židovské komunitě na popularitě, dává se mu například přednost, pokud je tělo opravdu zohaveno.

Doba smutku se liší, ale samozřejmě je těžké tento stav zobecňovat. Co je ale pro obě náboženství společné, je vzpomínání na zesnulé a ctění jejich památky. Pozůstali se snaží, aby se zesnulí nevytratili z jejich vzpomínek. V některých židovských komunitách je zvykem nechat náhrobní kámen zahalený nebo odložit jeho vztyčení až do konce dvanáctiměsíční smuteční doby. Důvodem tohoto odložení je právě myšlenka, že se takto zesnulý nevytratí ze vzpomínek. Každoročně si členové rodiny připomínají výroční den úmrtí zapálením takzvané jarcajtové svíce. U křesťanů bylo hlavně dříve zvykem každou neděli zajít po dopolední mši na hřbitov a u hrobu se pomodlit. Celkově je považováno za projev úcty zesnulému, starat se o jeho hrob.

Nakonec se pozastavíme u rozdílnosti židovských a křesťanských hřbitovů. Můžeme si povšimnout, že židovské hřbitovy nezdobí svíce a květiny, jak je tomu u těch křesťanských. Světlo je v katolické liturgii symbolem vzkříšeného Krista, svíčky na hřbitovech mají tak svou symboliku. Jak už bylo uvedeno výše, přinášení květin na hrob je považováno za prokázání úcty zesnulému, jeho tělu. V židovské tradici můžeme nalézt zvyk nosit na hroby kamínky. I v dnešní době jsou náhrobky některých významných osobností pokryty nebo obklopeny množstvím kamínků.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat a analyzovat přechodové rituály dvou významných monoteistických náboženství. Záměrem bylo vyzdvihnout důležitost těchto rituálů v životě jedince i celého společenství.

V dnešní době má společnost tendenci zapomínat na důležitost zvyrazňování významných životních přechodů. Nepřikládá jim už takovou váhu, jakou jim připisovali lidé dříve. Absence těchto rituálů může mít však za následek chaos v životě, přechodové rituály nám totiž mimo jiné pomáhají akceptovat zásadní životní změny. Bez nich si jedinec nemusí novou životní fázi uvědomovat a s novou rolí se ztotožnit.

V náboženství však mají přechodové rituály stále své významné místo. Proto byly pro tuto práci vybrány rituály dvou náboženství. Shrňme si nyní závěry této práce. Rituály v obou náboženstvích vychází z víry v Boha. Křtem či obřízkou s ním vstupují lidé do vztahu, spojují se s ním. Bůh je v životě křesťanů i Židů velmi důležitý. V klíčových momentech života si věřící vyprošují jeho pomoc. Křesťanství vzniká v rámci judaismu a křesťanský Nový zákon vychází ze Starého zákona. Tato propojenost zapříčiňuje podobnost některých jevů v rituálním konání. Už samotná potřeba rituálů je oběma náboženstvím společná. Křesťané přebírají používání symbolů a znamení, která pomáhají víře. V obou náboženstvích můžeme naléznout například mazání olejem. Již ve Starém zákoně nacházíme akt pomazání olejem, kterým se zviditelňovalo boží vyvolení a současně charismatické obdarování příjemce, tedy krále, Bohem ke splnění poslání budovat a vybudovat Boží království. Prvotní význam se tak týkal především krále. Přeneseně byli pomazáni také kněží v nepřítomnosti králů a také proroci. Připomeňme, že křesťané používají olej při křtu, biřmování či pomazání nemocných.

Podle kněze římskokatolické církve, se kterým jsem tuto práci konzultovala, můžeme shledat shodné jevy převážně u sňatku a pohřebních obřadů. U křtu a obřízky je odlišnost způsobena rozdílností kořenů těchto iniciačních obřadů.

Tato práce by mohla přispět k připomenutí důležitosti přechodových rituálů a vzbuzení zájmu nejen o rituály v náboženstvích, ale také o rituály všeobecně. Na závěr je důležité připomenout, že vzájemným poznáváním tradic můžeme lépe pochopit rozdílné myšlení a hodnoty lidí. V tomto případě se jednalo o rozdíly dvou náboženství, ale platí to obecně pro všechna společenství.

Seznam použité literatury

- BAUMANN, Arnulf. *Co by měl každý vědět o židovství*. 1. vyd. Praha: Kalich, 2001. ISBN 8070172053.
- Bible: český ekumenický překlad - Bible kralická: česká synoptická Bible (v rozsahu celého vydání Bible kralické z roku 1613)*. 1. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-85-1.
- DEMJANČUKOVÁ, Dagmar. *Teorie a dějiny náboženství*. 1. vyd. Dobrá voda: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-43-0.
- DE VRIES, Simon Philip. *Židovské obřady a symboly*. Praha: Vyšehrad, 2009. ISBN 978-80-7021-963-8
- DOLEŽALOVÁ, Jana, PUTÍK, Alexandr a ŠEDINOVÁ, Jiřina. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Židovské muzeum, 1995. ISBN 80-85608-14-6.
- DREXLEROVÁ, Alžběta. *Já a Ty: o křesťanství, židovství a jejich vzájemných vztazích*. 1. vyd. Praha: Společnost křesťanů a Židů, 2007. ISBN 978-80-254-0785-1.
- ELIADE, Mircea. *Iniciace, rituály, tajné společnosti: mystická zrození*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-901-1.
- FISHBANE, Michael . *Judaismus: zjevení a tradice*. 3. vyd. Praha: Prostor, 2003. ISBN 80-7260-086-9.
- FRANKIELOVÁ, Sandra Sizer. *Křesťanství: cesta spásy*. 1. vyd. Praha: Prostor, 1996. ISBN 80-85190-46.
- GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: systematické studium rituálů*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny, 1997. ISBN 80-710-6178-6.
- HALÍK, Tomáš. *Prolínání světů: ze života světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2006. ISBN: 80-7106-834-9.
- HALÍK, Tomáš. Poslední věci v křesťanské tradici. In: HALÍK, Tomáš, Luboš KROPÁČEK, Milan LYČKA, Lubomír ONDRAČKA a ZEMÁNEK, Marek. *Smrt a umírání v náboženských tradicích současnosti*. Praha: Cesty domů, 2010. ISBN 978-80-904516-3-6.
- Katechizmus katolické církve*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- KIRSTE, Reinhard, SCHULTZE, Herbert a TWORUSCHKA, Udo. *Svátky světových náboženství*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-588-7.
- MURPHY, Francis Robert. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. 2. vyd. Praha: Slon, 2006. ISBN 80-86429-25-3.

- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Narození a smrt v české lidové kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2004. ISBN 80-7021-397-3.
- NAVRÁTILOVÁ, Alexandra. *Namlouvání, láska a svatba v české lidové kultuře*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2012. ISBN 978-80-7429-238-5.
- NEWMAN, Ja'akov a SIVAN, Gavri'el. *Judaismus od A do Z*. 1. vyd. Praha: Sefer, 1999. ISBN 8090089534.
- NOSEK, Bedřich. *Židovské tradice a zvyky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1518.
- PAVLINCOVÁ, Helena a HORYNA, Břetislav. *Judaismus křesťanství islám*. 2. vyd. Olomouc: Olomouc, 2003. ISBN 80-7182-165-9.
- PETROSILLO, Piero. *Křesťanství od A do Z*. 1. vyd. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 1998. ISBN 80-7192-365-6.
- POKORNÝ, Ladislav. *Světlo svátostí a času*. 2. vyd. Praha: Zvon, 1990.
- RAHNER, Karl. *Základy křesťanské víry*. 2. vyd. Praha: Trinitas, 2004. ISBN 80-86036-99-5.
- SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004.
- SPIEGEL, P. *Kdo jsou Židé?* 2. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2010. ISBN 978-80-87029-97-8.
- STEMBERGER, Günter. *Klasické židovství: kultura a historie rabínské doby*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-158-2.
- TRETERA, Rajmund Jiří. *Konfesní právo a církevní právo*. 1. vyd. Praha: Jan Krigl, 1997. ISBN 80-902045-2.
- TURNER, Victor Witter. *Průběh rituálu*. 1. Vyd. Brno: Computer Press, 2004. ISBN 80-7226-900-3.
- WATTS, Alan W. *Mýtus a rituál v křesťanství*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Tomáše Janečka, 1995. ISBN 80-85880-09-1.

Seznam použitých internetových zdrojů

Křest - narodilo se nám dítě a chceme ho nechat pokřtít. *Katolik.cz* [online], naposledy aktualizováno 2016 [cit. 2016-01-03].

Dostupné z: http://www.katolik.cz/codelatkdyz/krest_chceme.asp

Metropolitní církevní soud Arcidiecéze pražské. *Arcibiskupství pražské*. [online], poslední aktualizace 2016 [cit. 2016-03-14]. Dostupné z: [http://www.apha.cz/cirkevni-soud#O poslání](http://www.apha.cz/cirkevni-soud#O_poslani)

Svatba krok za krokem. *Liturgie.cz* [online], naposledy aktualizováno 2016 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z: <http://www.liturgie.cz/svatba/svatba-krok-za-krokem/>